LUND UNIVERSITY

Konflikten om Nagorno-Karabach

Avedian, Vahagn

2012

Link to publication

Citation for published version (APA):
Avedian, V. (2012). *Konflikten om Nagorno-Karabach*. Armeniska riksförbundet i Sverige. http://www.karabach.se/konflikten_om_Nagorno_karabach.pdf

Total number of authors:
1

General rights
Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.
• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: https://creativecommons.org/licenses/

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

KONFLIKTEN OM

Nagorno Karabach

Fakta och sammanställning

Vahagn Avedian

ARMENISKA RIKSFÖRBUNDET I SVERIGE OCH ARMENICA.ORG

Konflikten om Nagorno-Karabach
Första upplagan

©2012, Armeniska riksförbundet i Sverige och Armenica.org
Fakta och sammanställning: Vahagn Avedian, Armenica.org
Omslag, layout och grafik: Sevan Amirians, Armenica.org

För onlineversionen av denna publikation och updateringar besök: karabach.se eller nagorno-karabach.se
För engelska versionen besök: mountainous-karabakh.info

Ett stort tack till Mihran Demirian, Arpine Martirosyan, Glenn Möllergren och Hendrik Nyman för deras idéer, förslag och assistans i förverkligandet av denna publikation.

Ett samarbete mellan:
Armeniska riksförbundet i Sverige
Frihetsvägen 8; 177 53 Järfälla
info@armeniska.se
www.armeniska.se

Armenica.org
info@armenica.org
www.armenica.org

Armeniska riksförbundet i Sverige är en paraplyorganisation bestående av armeniska föreningar i Sverige. Armeniska riksförbundet representerar armenier och armeniska medlemsföreningar i Sverige, verkar för integration av armenier i det svenska samhället samt koordinerar medlemmarnas aktiviteter.

Armenica.org är ett fristående projekt, ämnat för spridning av information om Armenien och dess relaterade frågor.

ISBN: 978-91-633-7074-8

Innehåll

Kartor, tabeller och grafer **5**
Förord **7**
Historia, geografi och etnologi **9**
Tidig historia (700-talet f.Kr. – 700-talet e.Kr.) 9
Furstendömen Khatchen (800-talet till 1200-talet) 11
Artsakh: sista fästet för armenisk självständighet (1200-talet till 1700-talet) 11
Karabach under ryskt styre, 1800-talet 12
Karabach-frågan, tidigt 1900-tal: rötterna till dagens konflikt gror **15**
Skapandet av Azerbajdzjan och dess territoriella krav, 1918 15
Sovjetisering av Kaukasus och Stalins policy om söndra och härska **19**
Karabach-konfliktens förnyande och Sovjetunionens fall **25**
Khojali 29
Maragha 31
Resolutioner i FN och försök till medling, 1993 32
Eldupphörsavtalet 1994 och försök till fredlig lösning **33**
Förstörelse av historiska spår och historierevisionism 35
Instabilitet i regionen och enad turkisk-azerisk blockad mot Armenien 38
OSSE Minskgruppens framarbetade förslag **39**
Paketöverenskommelsen, juli 1997 39
Steg-för-steg-överenskommelsen, december 1997 40
Förslag om samvälde, november 1998 40
Senaste existerande förslaget, Madrid-principerna, 2011 41
Kronologi över Karabach-konflikten **45**
Konflikten mellan de nygrundade republikerna Armenien och Azerbajdzjan, 1918-1920 45
Sovjetiseringen av regionen och Stalins omritning av gränserna, 1921-1986 46
Karabach-rörelsens pånyttfödelse under Gorbatjovs glasnost-reform, 1987-1990 47
Sovjets fall och Armeniens och Azerbajdzjans självständighet, 1991-1994 48
Eldupphör och försök till politisk medling i OSSE, 1995-2011 53
Dokument, resolutioner och juridiskt underlag **59**
Karabach-sovjets resolution om separation från Azerbajdzjanska SSR, 1988 59
Bisjkek-protokollet 60
Madrid-principerna 61
Referenser **63**
Översikt för Nagorno-Karabach **68**

Kartor, tabeller och grafer

Karta 1: Karta över Armenien, Kolchis, Iberien och Albanien 8
Karta 2: Karta som visar gränserna för iranska Azerbajdzjan, provinsen Shirvan, samt Armenien med Karabach under senare hälften av 1800-talet 10
Karta 3: Mediska Atropatkan (Azerbajdzjan), Albanien samt Armenien 13
Karta 4: Republiken Armenien 1918-1920 och de omstridda områdena i Kaukasus 14
Karta 5: Karta över Armeniska SSR, 1926 18
Karta 6: Karta som visar Armenien, Karabach och Nachitjevan innan gränserna drogs om 21
Karta 7: Sovjetiska Armenien och Nagorno-Karabach 24
Karta 8: Karta över händelserna i Khojali och nära Aghdam, 25-27 februari 1992 29
Karta 9-14: Den territoriella kontrollen under konfliktens utveckling, 1988-1993 44

Figur 1: Nagorno-Karabachs etniska sammansättning enligt officiell sovjetisk statistik 22
Figur 2: Armeniens och Azerbajdzjans militära utgifter (i miljoner USD) - 2009 38
Figur 3: Armeniens och Azerbajdzjans militära utgifter (procent av BNP) - 2009 38
Figur 4: Militära balansen mellan Azerbajdzjan och Armenien samt Nagorno-Karabach 42

Förord

Konflikten om Nagorno-Karabach, *bergiga Karabach*, som i våra dagar associeras med perioden för Sovjetunionens sönderfall vid slutet av 1980-talet, är egentligen betydligt äldre och kan spåras tillbaka till åren efter första världskriget. Den moderna konflikten startade 1988 då den lokala sovjeten i den autonoma enklaven Nagorno-Karabach den 20 februari 1988, med siffrorna 110 mot 17, röstade för en separation från Azerbajdzjanska SSR och återanslutning till Armeniska SSR. Det blev upptakten till en blodig konflikt som kostade uppemot 30 000 människors liv och gjorde hundratusentals personer hemlösa och till flyktingar. Den gordiska knuten i konflikten är svårigheten i att sammanföra två internationella principer, nämligen rätten till självbestämmande hos Nagorno-Karabachs befolkning respektive Azerbajdzjans territoriella integritet. Dessa två principer behöver dock inte vara ömsesidigt uteslutande, något som denna skrift kommer att belysa.

Konflikten om Nagorno-Karabach blev förhållandevis en ganska omtalad händelse vid slutet av 1980-talet då den kan sägas ha markerat början på upplösningen av Sovjetunionen. Men idag är den relativt okänd för omvärlden, något som öppnar för desinformation och spridning av propaganda snarare än fakta och verifierbart underlag. Konflikter av denna typ är högst invecklade och Karabach-konflikten är knappast något undantag. Det vore omöjligt att diskutera frågan på ett uttömmande sätt inom denna skrifts begränsade utrymme. Denna publikation ska istället ge en övergripande beskrivning av bakgrunden, de historiska rötterna, händelseförloppet och de existerande underlagen och redovisa de förslag till en fredlig lösning som har lagts fram under förhandlingarna. Förhoppningen är att läsaren ska få en kort men korrekt introduktion till konflikten för att vid intresse själv kunna fördjupa sig i frågan.

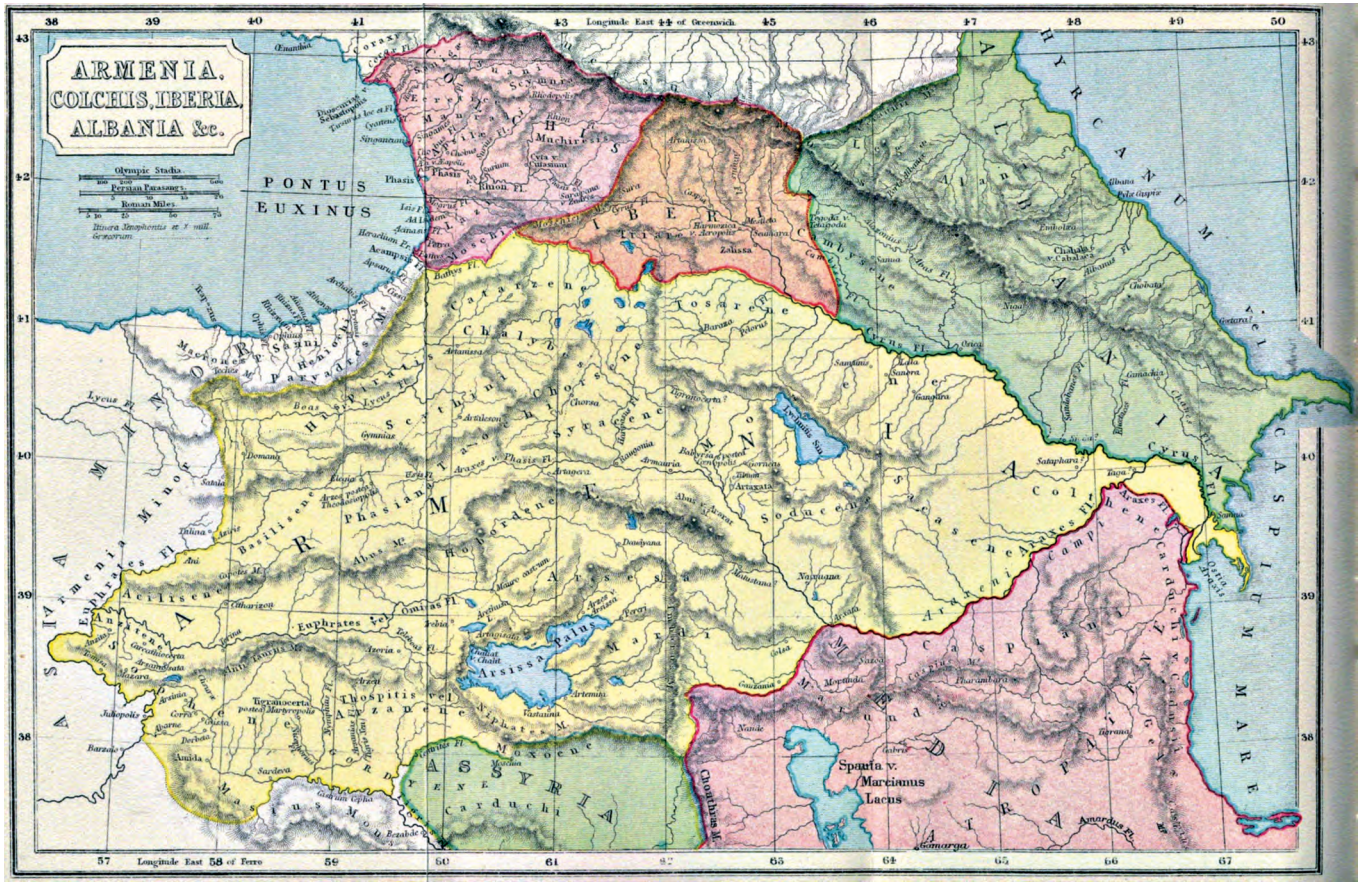

Karta 1: Karta över Armenien, Kolchis, Iberien och Albanien utgörs av floden Kur i norr, medan floden Araxes utgör Armeniens södra gräns mot Atropatkan.

Källa: Map of Armenia, Colchis, Iberia, Albania. PD The Atlas of Ancient and Classical Geography by Samuel Butler, Ernest Rhys, ed. (1907, 1908).

Historia, geografi och etnologi

Tidig historia (700-talet f.Kr. – 700-talet e.Kr.)

Karabach, eller Nagorno-Karabach, är den moderna benämningen på ett område i södra Kaukasus.[1] Namnet *Karabach*, som härstammar från turkiska och persiska, betyder ordagrant ”svart trädgård”. Denna benämning dateras till georgiska och persiska källor från 1200- och 1300-talet och syftar på ett armeniskt furstendöme som av moderna historiker kallas för kungadömet Artsakh eller Khatchen.[2] *Nagorno* är en härledning från ryskans *nagorny* som betyder bergigt. Detta tillägg gjordes i och med ryska imperiets erövring av området under 1800-talet. Nagorno-Karabach, d.v.s. det bergiga Karabach, syftar därmed på den bergiga delen av regionen (i grova drag dagens Nagorno-Karabach) som historiskt och geografiskt även omfattar ett slättområde, ibland omnämnt som lägre Karabach (distrikten Agdam, Ter-Ter, Fizuli och Agjabedi i det forna sovjetiska Azerbajdzjan) medan Nagorno-Karabach även benämns ”högre Karabach”. Området Karabach beboddes av ett folk som i historien är känt som Kur-Araxes-civilisationen, d.v.s. befolkningen i ett geografiskt område som begränsades av floderna Kur och Araxes (Se karta 1).

Första omnämningen av Karabach dateras till kilskriften från den urartuiske kungen Sardur II i Armenien (763 – 734 f.Kr.). I skriften omnämns landet Urtekhini, vilket den grekiske geografen, historiken och filosofen Strabon (63/64 f.Kr. – 24 e.Kr.) kallade Orkhistene, *Artsakh* på armeniska.[3] Det är oklart när området erövrades av Armenien, men Strabons historieskrivning indikerar indirekt att landet redan var under armeniskt styre år 189 f.Kr. Ruinerna efter staden Tigranakert, uppkallad efter den armeniske kungen Tigran den store (Tigran II), som regerade mellan 123 och 95 f. Kr., grävdes fram 2005 under ledning av arkeologen Dr. Hamlet Petrosyan, nära dagens Agdam.[4] Enligt Strabon talade folket som bodde i Större Armenien, inklusive Artsakh

och Utik redan under 100-talet f. Kr samma språk, d.v.s. armeniska.[5] Namnet Urtekhini är nära besläktat med det armeniska namnet Artsakh, som i sin tur verkar vara förknippat med namnet Orkhistene som Strabon gav området.[6] Den armeniske historikern Movses Khorenatsi (400-talet e.Kr.) anger att provinsen Utik under 300- till 100-talet f.Kr. tillsammans med Artsakh var en del av det armeniska kungadömet Jervandouni, även känt som Orontiderna.[7] Slutligen, enligt geografiboken tillhörande den armeniska kungadynastin Arshakounian (600-talet) så var ”Större Armenien uppdelat i femton provinser, omfattande […] Artsakh, Siunik och Utik.”[8]

Ett av dagens förekommande azeriska argument är att Artsakh historiskt har tillhört Azerbajdzjans föregångare, nämligen kaukasiska Albanien. Historiska källor bekräftar dock en

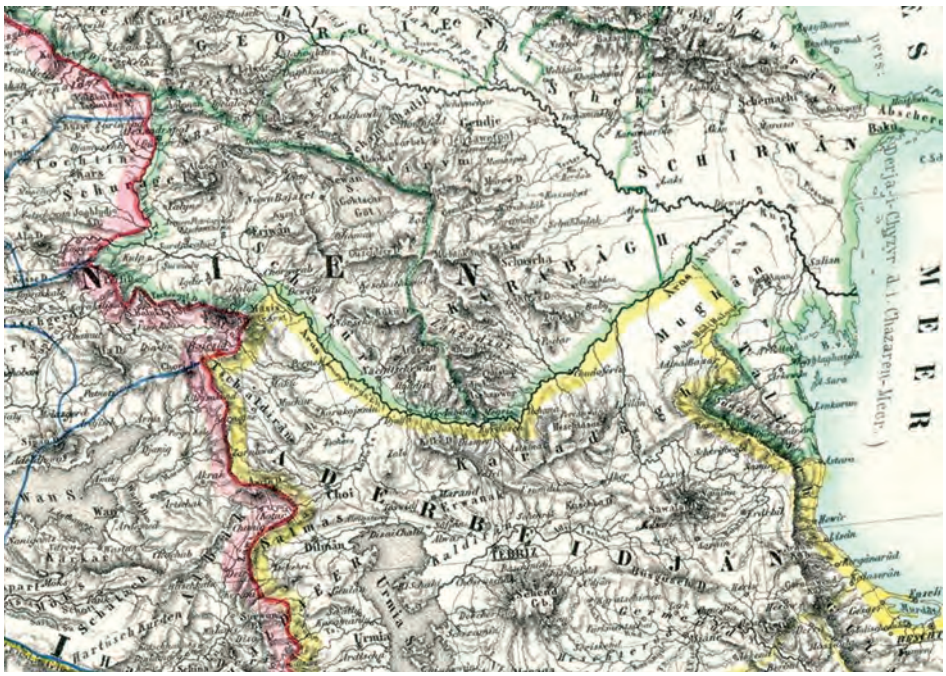

Karta 2: Karta som visar gränserna för iranska Azerbajdzjan (Aderbeidjan), provinsen Shirvan (södra Albanien), samt Armenien med Karabach under senare hälften av 1800-talet.
Källa: The Asian Turkey map (Asiatische Türkei) 1872 av Johann Samuel Heinrich Kiepert, Neuer Handatlas.

annan bild. Historikerna Strabon, Ptolemaios och Plinius den äldre bekräftar enhälligt att gränsen mellan Större Armenien och kaukasiska Albanien (motsvarande större delen av dagens Azerbajdzjan) utgjordes av floden Kur.[9] Det faktum att floden Kur är Albaniens södra gräns (se karta 1) och Artsakh ligger söder om floden visar att det inte finns belägg för att området, åtminstone fram till slutet av 300-talet, tillhörde Albanien eller någon annan stat än Armenien.[10] Dock vet man att när Armenien, år 387, delades mellan romerska imperiet och Persien så hamnade Artsakh, tillsammans med de armeniska provinserna Utik och Paytakaran, under kaukasiska Albaniens styre, vilket i sin tur var en satrapi (provins) under den persiska sasanidiska dynastin. Denna albanska överhöghet var dock ganska kortvarig och varade endast i drygt 200 år, närmare bestämt till början av 600-talet.

Under 300-talet började kristendomen att spridas i Artsakh och områdets befolkning kom att spela en viktig roll i försvarandet av kristendomen som Armeniens statsreligion mot mazdeiska Persien under sasanidernas styre. Vid början av 600-talet bryts den albanska satrapin upp i flera mindre furstendömen och södra Artsakh och Utik skapar det separata armeniska furstendömet Aranshakhiks. Den armenisk-kristna kulturen blomstrade under andra hälften av 600-talet och kom att utvecklas till en distinkt kristen kultur under 700-talet.

Furstendömen Khatchen (800-talet till 1200-talet)

Under 800-talets första decennier började de armeniska furstendömena Khatchen och Dizak att samla kraft och trappade upp sitt motstånd mot det arabiska kalifatet som sedan slutet av 600-talet hade erövrat regionen. Från 1000-talet utsattes Artsakh och Khatchen för de seldjukiska turkarnas attacker österifrån, men kunde avvärja dessa framgångsrikt, mest tack vare det bergiga områdets svårtillgängliga natur.

Tiden mellan slutet av 1100-talet och första hälften av 1200-talet var perioden då Khatchen blomstrade. Flera värdefulla armeniska arkitektoniska skapelser, vilka räknas som några av mästerverken inom armenisk arkitektur, härstammar från denna period: Johannes döparens kyrka, vestibulen till klostret i Gandzasar (1216-1260),[11] Dadiklostrets katedral (1214) och Gtchavankklostrets katedral (1241-1248).

Artsakh: sista fästet för armenisk självständighet (1200-talet till 1700-talet)

Under senare hälften av 1200-talet föll Artsakh i tatarers och mongolers händer och det är under denna tid som det turkiska namnet *Kara-bach*, svart trädgård, nämns för första gången. Det bör än en gång påpekas att namnet syftade på hela området, d.v.s. både den bergiga delen av Artsakh såväl som låglandet. Det var först vid den ryska erövringen under 1800-talet som Nagorno-Karabach (bergiga Karabach) kom att associeras med dagens gränser för Karabach.

Medan armeniska höglandet föll i de seldjukiska turkarnas händer och Armenien förlorade sin självständighet (år 1064, då huvudstaden Ani plundras av seldjukerna), var Artsakh ett av de armeniska områden där armeniska lokala furstar fortsatte sitt halvsjälvständiga styre ytterligare i ett par århundraden.

Vid 1600-talet hade Artsakh uppdelats i fem armeniska mindre furstendömen, s.k. *melikdömen*:

1) **Gulistan eller Talish,** under ledning av familjen melik Biglarian, vilket inkluderade territoriet från Ganja till stränderna av floden Tartar.

2) **Djrabert eller Tcharabert,** under ledning av familjen melik Israelian, beläget i territoriet som sträckte sig från floden Tartar till floden Khatchenaget.
3) **Khatchen,** under ledning av familjen melik Hasan Jalalian, beläget mellan floderna Khatchenaget och Karkar.
4) **Varanda,** under ledning av familjen melik Shahnazarian, som omfattade territoriet från floden Karkar till södra sidan av berget Stora Kirs.
5) **Dizak,** under ledning av familjen melik Avanian, som sträckte sig från foten av berget Stora Kirs till floden Arax.[12]

Dessa fem melikdömen tillhörde persiska *khanaten* (provinsen) Ganja, men hade av det persiska safavidiska kungahuset beviljats en hög grad autonomi.[13] Under tidigt 1700-tal separerade Persiens kung Nader Shah Karabach från Ganja-khanatens kontroll och placerade området under sitt direkta styre. Samtidigt fick de armeniska melikerna överhöghet över de angränsande armeniska furstendömena och de muslimska khanerna i Kaukasus.[14]

År 1721 började den ryske tsaren Peter den store sin kaukasiska kampanj och expanderade sitt imperium söderut. Initialt uppmuntrade ryssarna armenierna att ingå union med georgierna och samlade en armé i Karabach.[15] Men efter att ha erövrat området började Peter den store, antagligen för att lägga grunden för en framtida expansion söderut, uppmana armenierna i Artsakh att överge sitt fäderneland och flytta till Baku och norra Persien, något armenierna dock inte accepterade. År 1724 invaderades Artsakh av de osmanska turkarna och den armeniska befolkningen blev huvudmåltavla för otaliga attacker och massakrer.

Karabach under ryskt styre, 1800-talet

Efter rysk-persiska kriget 1804-1813 undertecknades avtalet i Gulistan (1813) enligt vilket Karabach överfördes från Persien till ryska imperiet. År 1823 upplöstes Karabachs khanat och införlivades i Guvernementen (rysk provins) Elizavetpol. Resten av Transkaukasus införlivades i ryska imperiet år 1828 (avtalet i Turkmentjaj).

Efter skapandet av en armenisk provins inom ryska imperiet flyttade armenierna som fanns utspridda i hela det historiska Artsakh till de fem traditionella armeniska furstendömena i den bergiga delen av Artsakh. Armenierna utgjorde en överväldigande majoritet i området, något som framgick ur en 260-sidig statistik över regionen: distriktet Khatchen hade tolv armeniska byar och ingen tatarisk (muslimsk); Djalapert (Djrabert) hade åtta armeniska byar och ingen tatarisk; Dizak hade fjorton armeniska byar och en tatarisk; Gulistan hade två armeniska och fem tatariska byar; Varanda hade 23 armeniska byar och endast en tatarisk.[16]

En folkräkning år 1836 anger att det bodde cirka 19 000 armenier i Karabach mot 35 000 tatarer. Det skulle innebära att armenierna utgjorde cirka 35% av befolkningen, något som vissa azeriska källor använder på ett missvisande sätt för att påvisa att armenierna inte var i majoritet förrän Rysslands erövring av regionen. Det man utelämnar är att 1836 års statistik även påpekar att dessa armenier var koncentrerade i den bergiga delen av Karabach, d.v.s. Nagorno-Karabach (cirka 38% av regionen) och därmed utgjorde en överväldigande koncentration på 91,58% av befolkningen just i denna begränsade bergiga del, medan den presenterade statistiken omfattade hela historiska Karabach.[17]

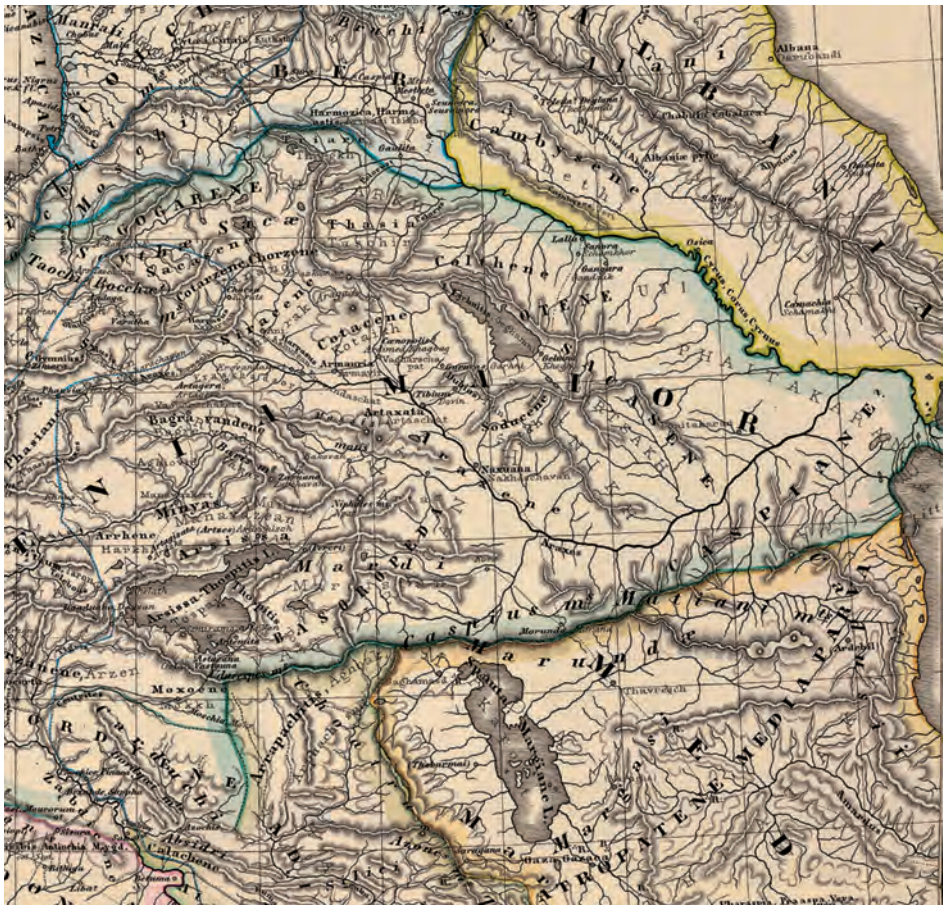

Karta 3: Mediska Atropatkan (Azerbajdzjan), Albanien samt Armenien som omfattar även Artsakh.
Källa: Albania, Iberia, Colchis, Armenia, Mesopotamia, Babylonia, Assyria. Karl von Spruner, Spruner-Menke Atlas Antiquus, (Gotha: Justus Perthes), 1865.

Karta 4: Republiken Armenien 1918-1920 och de omstridda områdena i Kaukasus. Källa: Armenica.org.

Karabach-frågan, tidigt 1900-tal: Rötterna till dagens konflikt gror

När ryska imperiet upplöstes som en följd av ryska revolutionen i oktober 1917, skapades först en transkaukasisk federation som senare (våren 1918) splittrades i de tre självständiga republikerna Georgien, Armenien och Azerbajdzjan (se karta 4). Det var vid detta datum (28 maj 1918) som tatarerna, eller snarare muslimerna i Transkaukasus, antog namnet azerier och kallade sitt land, som dittills gick under namnet kaukasiska Albanien, för Azerbajdzjan.[18]

Skapandet av Azerbajdzjan och dess territoriella krav, 1918

Historiskt sett har namnet Azerbajdzjan varit benämningen på den nordvästra delen av dagens Iran, söder om floden Araxes (dagens gräns mellan Armenien och Iran). Namnet har sina rötter i det historiska riket Atropatkan som var en del av Medien och senare Persien (c:a 900- till 500-talet f.Kr.).[19] Dagens Azerbajdzjan har fram till 1918 istället varit känt som Albanien eller kaukasiska Albanien.[20] Albanien kom senare att splittras upp i olika delar och ersattes av bl.a. provinserna Shirvan och Aran (se karta 2).[21] Fram till 1918 brukade man använda benämningar som ”muslimer”, ”kaukasiska turkar” eller den term som användes mest, nämligen ”tatarer” för dess invånare.[22] Benämningen ”muslimer” som ett samlingsnamn för de olika folkgrupperna i området kan också bevittnas ända till 1921 då Bolsjevikpartiets kaukasiska byrå använde följande formulering vid beslutet om annekteringen av Nagorno-Karabach till Azerbajdzjanska SSR: ”nödvändigt för etableringen av fred mellan armenier och muslimer”.[23]

Valet av namnet Azerbajdzjan 1918 förargade regeringen i Persien (dagens Iran) som misstänkte att republiken inte var något annat än ett verktyg i de osmanska turkarnas planer för att så småningom även göra anspråk på den persiska provinsen Azerbajdzjan i Persiens nordvästra spets som angränsade till Turkiet och det nybildade Azerbajdzjan. Denna misstanke kunde även bekräftas i de osmanska ledarnas planer, bl.a. i det citat som den turkiske general Vehib pascha uttalade under förhandlingarna med Armenien, vilket behandlas närmare längre fram i texten. Historieprofessorn och orientalexperten Bert G. Fragner håller med kollegan Tadeusz Swietochowski när han hävdar att namnet Azerbajdzjan valdes med intentionen att på sikt göra anspråk på iranska Azerbajdzjan.[24] Historikern och Främre orientexperten Igor M. Diakonoff skriver att dåtidens största muslimska politiska parti i Transkaukasus, Musavat-partiet, ”förlitade

sig på den totala upplösningen av Iran under denna period och hoppades att på ett enkelt sätt kunna annektera iranska Azerbajdzjan i sin stat. Fram till 1900-talet kallade förfäderna till dagens azerier sig för Turki medan ryssarna kallade dem för tatarer."[25] Detta påstående kan även bekräftas av liknande strömningar i dagens Azerbajdzjan. Ett konkret exempel är en motion i Azerbajdzjans parlament den 1 februari 2012 där man föreslår att byta det officiella namnet från Republiken Azerbajdzjan till Republiken Norra Azerbajdzjan eftersom "två tredjedelar av historisk azeriskt land ligger i Iran".[26] Även Nationernas förbund (föregångaren till dagens FN), vägrade erkänna republiken Azerbajdzjan och förklarade sitt beslut bland annat baserat på följande:

> …[Azerbajdzjan] verkar aldrig tidigare ha utgjort en stat, men istället alltid varit en del av större grupper så som mongoliska eller persiska och sedan 1813, Ryska imperiet. Namnet Azerbajdzjan som har valts för den nya republiken är också namnet på den angränsande persiska provinsen.[27]

Istället föreslog regeringen i Teheran benämningen *Kaukasiska Azerbajdzjan*, ett namn som Teheran själv använde i sina uttalanden och kommunikéer.[28]

Den nya azeriska regeringen deklarerade även inkluderingen av Nagorno-Karabach och Zangezour (ett bergigt område i provinsen Siunik i södra Armenien) i sitt territorium, men armenierna i dessa två områden vägrade acceptera en azerisk överhöghet. Azeriernas krav stöddes också av de osmanska turkarna som ansåg sig vara tatarernas, numera azeriernas kusiner. Vid gränsförhandlingarna med Armenien (1917) framförde den turkiske generalen Vehib pascha den osmanska ståndpunkten som visade att de ungturkiska ledarnas hängivenhet för skapandet av Panturan (ett nytt turkiskt rike som sträckte sig från Svarta havet till Centralasien) brann starkare än någonsin:

> Ni ser att ödet drar Turkiet från väst mot öst. Vi lämnade Balkan, vi håller även på att lämna Afrika, men vi måste sträcka oss mot öst. Vårt blod, vår religion, vårt språk finns där. Och detta har en oemotståndlig magnetism. Våra bröder finns i Baku, Dagestan, Turkmenistan och Azerbajdzjan [provinsen i nordvästra Iran]. Vi måste ha en väg till dessa områden. Och ni armenier står i vägen för oss. Genom att kräva Van blockerar ni vägen till Persien. Genom att kräva Nachitjevan och Zangezour hindrar ni vår gång till Kur-dalen och vår tillgång till Baku. Kars och Akhalkalak stänger våra vägar mot Kazakh och Gandzak [Ganja]. Ni måste stiga åt sidan och ge oss rum. Våra grundläggande skillnader ligger i dessa frågor. Vi behöver två breda avenyer som kommer att tillåta våra arméer att avancera och försvara oss själva. En av dessa vägar är Kars-Akhalkalak-Borchalu-Kazakh som leder till Gandzak, medan den andra passerar genom Sharur-Nachitjevan-Zangezour till Kur-dalen. Ni får stanna kvar mellan dessa två, d.v.s. runt Novo Bayazid och Etchmiadzin.[29]

Men armenierna i Nagorno-Karabach vägrade vika sig och istället höll man en egen kongress varvid man valde ett nationellt råd och utropade sin självständighet under namnet Karabachs folkliga regering (juli 1918).[30] Med eldupphörsavtalet i Mudros (oktober 1918) ersattes de osmanska trupperna i Transkaukasus av brittiska förband. Azerbajdzjan försökte nu att annektera Nagorno-Karabach med hjälp av britterna. För att etablera full kontroll över oljeexporten från Baku (eller snarare hindra bolsjevikerna från att få denna kontroll), gjorde den brittiska ledningen allt under

fredskonferensen i Paris (1919) för att lägga Nagorno-Karabach under azeriskt styre. Med detta stöd utfärdade regeringen i Baku ett ultimatum (15 januari 1919) till Karabachs styre att erkänna den azeriska överhögheten. Ultimatumet avfärdades av den armeniska befolkningens kongress den 19 februari 1919. Resolutionen sa bland annat att:

> Med insisterandet på principen om folkens självbestämmande, respekterar den armeniska befolkningen i Karabach de angränsande turkiska folkens rätt till självbestämmande och vill med detta beslut bestämt protestera mot den azeriska regeringens försök att eliminera denna princip hos Nagorno-Karabach och kommer aldrig att erkänna den azeriska överhögheten.[31]

Denna episod påminner alltför väl om den nuvarande situationen. Men trots protesterna från Karabachs befolkning, fortsatte engelsmännen att stödja den azeriska regeringens krav på att inkludera Karabach och Zangezour inom Azerbajdzjans territorium, vilket armenierna fortsatte att bestämt avfärda (officiellt uttalande vid den femte kongress, 23 april 1919).[32] En sak bör anmärkas, nämligen det att 1919 års dokument avslöjar att Karabachs azeriska befolkning ofta inte fick uttala sin mening i dessa kongresser om Karabachs framtid och därmed inte var delaktiga i besluten, även om deras minoritetsröster knappast hade ändrat de fattade besluten.[33]

Efter att ha hört beslutet från den femte kongressen bestämde Azerbajdzjans regering att erövra Karabach med våld. I juni 1919 gick den azeriska armén till attack mot Karabach medan engelsmännen evakuerade området för att ge azerierna fritt manöverutrymme samtidigt som den turkiska armén avancerar västerifrån.[34] Efter att ha omvärderat situationen insåg armenierna dock att man inte kunde stå emot en enad attack från de azeriska och turkiska arméerna. Därför försökte man vinna tid genom att acceptera att tillfälligt ingå inom Azerbajdzjans gränser tills den tidpunkt då fredsförhandlingarna i Paris hade fattat ett slutgiltigt beslut.[35] På så sätt hamnade Karabach nu formellt under azerisk överhöghet och förblev så fram till sovjetiseringen av regionen.

Under mars-april 1920 utbröt ett kort krig mellan Armenien och Azerbajdzjan över Nagorno-Karabach. Initialt fick azerierna övertaget, men snart lyckades armenierna vända situationen till sin fördel. Dock dröjde det inte länge innan den avancerande Röda armén, som hade annekterat Azerbajdzjan till det bolsjevikiska Ryssland, ingrep i stridigheterna och sovjetiska Azerbajdzjan fick kontroll över området. Sovjetiska arkiv uppger att uppemot 20% av regionens befolkning miste livet i kriget (c:a 30 000 personer), majoriteten armenier.[36] Snart föll även Armenien i bolsjevikernas händer (2 december 1920). Vid denna tid omfattade republiken Armenien två områden som Josef Stalin skulle ge bort till Azerbajdzjan under sovjetiseringen av Kaukasus: Karabach och Nachitjevan (se karta 4). Namnet Nachitjevan är armeniska men det finns olika teorier om dess etymologi (ursprung). En teori är att namnet översätts till ”platsen för nedkomsten” (nach-itje-van) och åsyftar på platsen där Noa ska ha stigit ner från berget Ararat strax intill.[37] Andra menar att namnet består av ”Nachtch” (plats med samma namn) och ”avan”, armeniska för stad.[38]

Karta 5: Karta över Armeniska SSR, 1926, innan gränserna för sydöstra Armenien, Karabach och Nachitjevan drogs om.
Källa: Sovjetiska encyklopedi 1926, Vol. 3, s. 417.

Sovjetisering av Kaukasus och Stalins policy om söndra och härska

Under hösten 1920 befann sig republiken Armenien i en ytterst pressad situation. Den turkiska nationalistiska armén, under ledning av Mustafa Kemal Atatürk, hade återupptagit offensiven mot Armenien, samtidigt som Röda armén avancerade österifrån i sin sovjetisering av Kaukasus. Armenien som efter folkmordet i osmanska Turkiet hade omvandlats till den sista tillflyktsorten för den armeniska befolkningen stod inför en total utplåning. Den armeniska regeringen stod inför två val: fortsätta kriget på två fronter mot turkar och bolsjeviker och riskera en säker undergång, eller välja kapitulation till bolsjevikerna och en sannolik räddning av Armenien undan turkisk utplåning. Dock var långt ifrån alla armenier nöjda med kapitulationen och det allmänna motståndet mot en sovjetisering av det självständiga Armenien var stort. För att vinna allmänhetens stöd, lovade bolsjevikerna armenierna att de skulle få Karabach såväl som de omstridda områdena Nachitjevan och Zangezour, både de facto tillhörande Armenien (se karta 2). Detta offentliggjordes faktiskt i ett uttalande den 30 november 1920 (dagen efter utropandet av etableringen av Armeniska SSR) där den nya sovjetregeringen i Azerbajdzjanska SSR kungjorde att regionerna Nagorno-Karabach, Zangezour och Nachitjevan erkändes som en del av sovjetiska Armenien.[39]

Men snart skulle läget ändras till azeriernas fördel, mest tack vare turkarnas inblandning. Saken är att bolsjevikregeringen i Moskva även hade långt gångna planer för Turkiet, där man hoppades att den nya republiken Turkiet, under ledning av Mustafa Kemal Atatürk, med hjälp från Ryssland skulle utvecklas till ett kommunistiskt styre.[40] För att blidka Turkiet valde ryssarna att skänka Karabach så väl som Nachitjevan, både erkända delar i republiken Armenien under 1919-1920, till Azerbajdzjan, turkarnas närmaste kusiner i Transkaukasus (Kars-avtalet mellan Ryssland och Turkiet, 23 oktober 1921). Fram till dess hade Nachitjevan faktiskt inte någon

gemensam gräns med Turkiet (se kartorna 5 & 6), men Atatürks förhandlare kunde övertala Moskva att annektera en smal landremsa till Nachitjevan så att området kunde få en gräns på 15km med Turkiet. Nachitjevans status skulle inte heller kunna ändras utan Turkiets direkta medvgivande.[41] Att beslutet fattades främst av Josef Stalin, då *Sovjetkommissarie för nationaliteter,* framgår tydligt i den dokumenterade beslutsprocessen och de offentliggjorda protokollen som beskrivs mer detaljerad längre fram i texten. Den svenske forskaren Svante Cornell anser att detta var en eftergift av Stalin mot den nybildade staten Turkiet då Atatürk var ”fientlig mot alla territoriella arrangemang som var till Sovjetiska Armeniens fördel eftersom ett starkt Armenien skulle kunna ha potentiella territoriella krav på Turkiet.”[42]

Stalins inblandning blev uppenbar under den bisarra episod då Karabach gavs bort till Azerbajdzjan. Den 12 juni 1921 tog Kommunistpartiets byrå i Kaukasus upp frågan till debatt och beslöt att ”Baserad på deklarationen från Revolutionära kommittén i Socialistiska sovjetiska republiken Azerbajdzjan och i enlighet med överenskommelse mellan Armeniska SSR och Azerbajdzjanska SSR, deklareras härmed att Bergiga Karabach från och med nu är en del av Armeniska SSR.”[43] Azerbajdzjans representant vid mötet varnade att förlusten av Karabach skulle kunna orsaka anti-sovjetisk aktivitet i Azerbajdzjan men det påverkade knappast kommissionens rekommendation. Kommunistpartiets byrå möttes igen för att granska kommissionens rekommendationer och en gång för alla lösa de territoriella konflikterna i Transkaukasus. Den 4 juli bestämde byrån, med majoritetsröster, att överföra Karabach till Armeniska SSR. Josef Stalin, i egenskap av Sovjetkommissarie för nationaliteter, var också närvarande vid mötet men deltog inte i debatten. Man känner inte till detaljerna om vad Stalin har sagt, men efter mötets avslutande lär han i ett slutet och hemligt möte ha berättat sin åsikt för byråmedlemmarna angående beslutet att överföra Nagorno-Karabach till Armeniska SSR. Dagen efter, utan vare sig någon överläggning eller någon formell omröstning kungjorde byrån följande uttalande:

> Med hänsyn till nödvändigheten för nationell fred mellan muslimer och armenier och med hänsyn till de ekonomiska banden mellan övre [bergiga] och lägre Karabach samt dess permanenta band med Azerbajdzjan, ska Bergiga Karabach kvarstå inom Azerbajdzjanska SSR:s gränser, och få bred regional autonomi med administrativt centrum i Shusha och bli en autonom region.[44]

Därmed, utan att ange något som helst skäl och synbarligen på Stalins befallning, återkallade byrån sitt eget officiella majoritetsbeslut från dagen innan och inkluderade Karabach som en del av Azerbajdzjanska SSR, dock som en autonom enklav. Spekulationerna är många om varför Stalin insisterade på inkluderingen av Nagorno-Karabach inom Azerbajdzjan. Argumenten om ekonomiska band anses vara förkastliga då det skulle innebära att Nachitjevan på liknande grunder skulle ges tillbaka till Armenien, vilket inte skedde. Att inkluderingen av regionen i Azerbajdzjan skulle garantera freden mellan armenier och muslimer (observera ordvalet där man inte nämnde azerier) verkar också vara långsökt, både med tanke på konfliktens historia samt dess arv. Historiken Michael P. Croissant delar åsikt med flera andra forskare som menar att detta inte var något annat än Stalins policy om ”söndra och härska”. Croissant påstår att genom att lägga regionen inne i Azerbajdzjan skulle den armeniska befolkningen utnyttjas som en potential ”gisslan” för att försäkra sig om Armeniska SSR:s samarbete med Sovjetledningens önskemål.

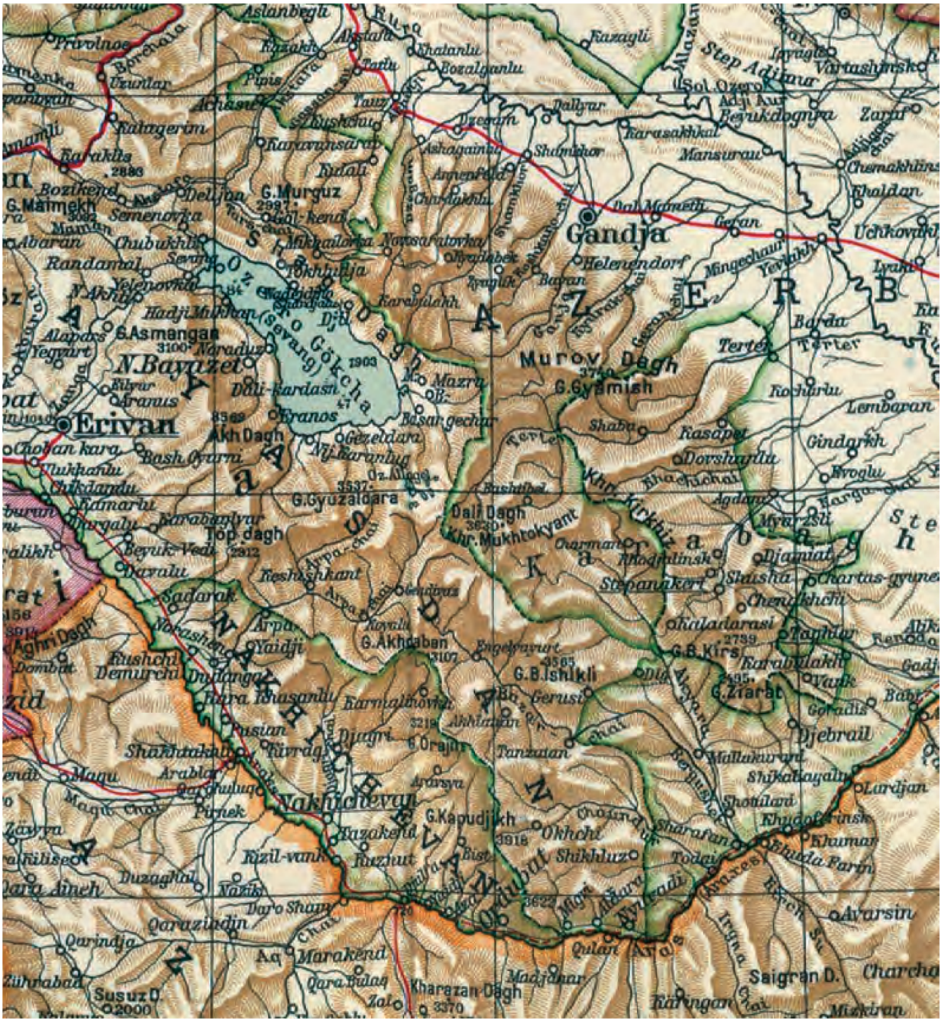

Karta 6: Karta som visar Armenien, Karabach och Nachitjevan innan gränserna drogs om under Stalins tid. Notera gränsförbindelsen mellan Armenien och Karabach samt avsaknaden av gemensam gräns mellan Nachitjevan och Turkiet innan ändringarna under Stalins tid gjordes.
Källa: David Rumsey Historical Map Collection; Caucasia e Mar Caspio, Kavkaz i Kaspiiskoe More. Propr. Artistico-letteraria del T.C.I. Ufficio cartografico del T.C.I., List Nr: 1012.038, sid. 73-74; Serienr.: 78, (1929).

Samtidigt skulle en ”autonom” armenisk enklav inom Azerbajdzjan tjäna som en potentiell pro-sovjetisk ”femtekolonnare” vid eventuella azeriska illojaliteter.[45] För att förverkliga dessa potentialer och försegla sin plan skapade Stalin den 7 juli 1923 den autonoma provinsen *(ryska oblast)* Nagorno-Karabach med egen administrativ och lagstiftande församling *(sovjet)* men underställt Azerbajdzjanska SSR. Denna status gav regionen en viss autonomi.[46] Men Stalin nöjde sig inte endast med den administrativa ändringen. Vid denna tid angränsade Karabach till Armenien och det borde åtgärdas (se karta 5 & 6). Gränserna för enklaven drogs om på ett sådant sätt att Stalin lämnade en smal landremsa som fysiskt separerade Karabach från Armenien (se karta 7). Genom denna omritning av gränserna skar man bort Karabach från den sydöstra regionen Zangezour i dagens Armenien. Utifrån denna remsa skapade man de tre enklaverna Kelbadjar (Karvajar på armeniska), Latchin och Zangelan som placerades inom Azerbajdzjanska SSR, men utanför Karabachs administrativa gränser. Även Karabachs nordliga distrikt Shamkhor, Khanlar, Dashkasan och Gulistan (senare Shahumian), med dåtida 90% armenisk befolkning, avknoppades från Karabach och placerades inom Azerbajdzjanska SSR.

På samma sätt gav Stalin bort Nachitjevan till Azerbajdzjanska SSR även om området helt saknade gemensam gräns med Azerbajdzjan och rent historiskt alltid hade räknats som en armenisk provins. Nachitjevan kom att under sovjettiden tömmas helt på sin armeniska befolkning.

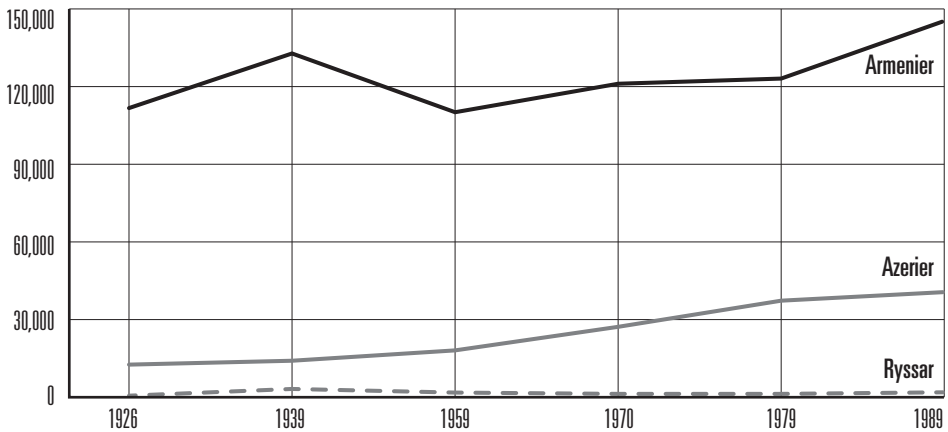

	1926		1939		1959		1970		1979		1989	
	1000*	%	1000*	%	1000*	%	1000*	%	1000*	%	1000*	%
Total befolkning	125,3		150,8		130,4		150,3		162,2		189,1	
Armenier	111,7	89,1	132,8	88,1	110,1	84,4	121,1	80,6	123,1	75,9	145,5	76,9
Azerier	12,6	10,1	14,1	9,3	18,0	13,8	27,2	18,1	37,3	22,9	40,6	21,5
Ryssar	0,6	0,5	3,2	2,1	1,8	1,4	1,3	0,9	1,3	0,8	1,9	1,0

Figur 1: Nagorno-Karabachs etniska sammansättning enligt officiell sovjetisk statistik.
*Folkmängd i 1000-tal. Källa: Armeniska encyklopedi 1995, Vol. 2, s. 415.

Detta var till följd av den socioekonomiska politik som azeriska regeringen tillämpade aktivt i den autonoma exklaven Nachitjevan och den autonoma enklaven Nagorno-Karabach mot dess armeniska befolkning. Vid en folkräkning 1979 visade sig att det bodde 162 200 personer i Karabach, av vilka 123 100 (75,9%) var armenier och 37 300 (22,9%) azerier.[47] Samma statistik år 1923 visade att armenierna utgjorde 94,4% av befolkningen, medan azerierna utgjorde endast 3% av befolkningen.[48] Denna demografiska ändring uppnådde den azeriska regeringen genom en medveten diskriminering av armenierna för att tvinga bort dem från Nachitjevan samt Nagorno-Karabach. Bland annat lät regeringen i Baku helt enkelt bli att investera några som helst statliga medel i byggandet och utvecklingen av infrastrukturen i Nagorno-Karabach. Armeniska skolor, kyrkor och kloster stängdes medan TV- och radiosändningarna från Jerevan bannlystes. Allokerade studieplatser vid Sovjetunionens högre lärosäten beviljades sällan till befolkningen från Nagorno-Karabach och armenier med examen från Armeniska SSR hade svårt att få arbete inom gränserna för Azerbajdzjanska SSR.[49]

Karabach-konflikten kom att sysselsätta sovjetiska politiker under hela tiden fram till Sovjetunionens upplösning. Vid ett revideringsarbete med Sovjetunionens konstitution 1977 diskuterades även Karabach-frågan, vilket påvisar det faktum att den gamla konflikten från 1920-talet aldrig hade lösts eller glömts bort, utan bara undantryckts av regeringarna i Baku och Moskva. Situationen var uppenbarligen ganska brådskande och infekterad redan under 1970-talet då man behövde ta upp frågan på ministernivå där den diskuterades och protokollfördes. Ett utdrag ur ministerrådets protokoll den 23 november 1977 är ett tydligt bevis på detta där följande intressanta uttalande nämns:

> Som ett resultat av flera historiska omständigheter, blev Nagorno-Karabach artificiellt annekterat till Azerbajdzjan flera decennier tillbaka. I denna process tog man inte hänsyn till oblastens [regionens] historiska förflutna, dess etniska sammansättning, viljan hos dess folk eller de ekonomiska intressena. Decennier har passerat och Karabach-problemet fortsätter att skapa oro och fientlighet mellan de två folken, vilka är förbundna genom urgammal vänskap. Nagorno-Karabach (armeniska namnet: Artsakh) borde bli en del av Armeniska sovjetiska socialistiska republik. På detta sätt kommer allt att ta sin rättsliga plats.[50]

Dock tyder det mesta på att problemet lämnades utan några åtgärder alls, antingen på grund av politisk ovilja eller helt enkelt för att man inte insåg allvaret i frågan. Inom loppet av tio år skulle konflikten blossa upp på nytt i fullskaligt krig.

Karta 7: Sovjetiska Armenien och Nagorno-Karabach efter Stalins gränsdragning som separerade dessa med Latchin-korridoren. Källa: Armenica.org.

Karabach-konfliktens förnyande och Sovjetunionens fall

Karabachfrågan uppdagades igen under slutet av 1980-talet då Gorbatjov lanserade sin policy för *perestrojka* (ombyggnad och ekonomiska reformer) och *glasnost* (öppenhet och yttrandefrihet). Denna uppluckring av det starkt auktoritära sovjetiska styret var den katalysator som olika undertryckta konflikter och frågor i Sovjetunionen behövde för att utlösas på nytt.

Början av den moderna Karabach-konflikten brukar spåras till glasnostens effekt då befolkningen i den armeniskdominerade byn Chardakli i nordvästra Azerbajdzjan vägrade acceptera utnämningen av en azerier till byns direktör (oktober 1987). Detta ledde till att de lokala azeriska myndigheter började införa hårda tag mot de armeniska byborna och det hela slutade med sammandrabbningar mellan armenier och azerier.[51] Armeniska källor anger att syftet med dessa åtgärder var att tvinga bort den armeniska befolkningen. Nyheten fick cirka 1 000 demonstranter i Jerevan att protestera mot behandlingen av armenierna i Azerbajdzjan.[52] Det dröjde inte länge innan azerierna i Armenien började själva känna av den etniska spänningen i landet och många tvingades så småningom att lämna sina hem eller valde själva att emigrera i rädsla för den negativa utvecklingen av konflikten. Första vågen av dessa flyktingar nådde Azerbajdzjan vid slutet av januari 1988 och bosatte sig i industristaden Sumgait vid Kaspiska havet.

Den 13 februari 1988, började Karabachs armenier demonstrera i sin huvudstad, Stepanakert, och krävde ett återförenande med den armeniska sovjetrepubliken. Sex dagar senare fick de stöd av massdemonstrationer i Armeniens huvudstad, Jerevan. Den 20 februari 1988 röstade Karabachs Sovjet för folkets representanter (motsvarigheten till parlament), med siffrorna 110 mot 17, för ett krav på en överföring av regionen till Armenien. Denna handling hos en regional sovjet var utan motstycke i Sovjetunionens historia, men den var i full enlighet med Sovjetunionens konstitution, närmare bestämt artikeln om rätten till utträde.[53] Beslutet förde ut tiotusentals demon-

stranter, både i Stepanakert och i Jerevan, men Moskva beslutade så småningom att avslå Karabachs krav på återförening (23 mars). Svaret på dessa krav inne i Azerbajdzjan blev brutala dåd, utförda den 26 februari 1988 av azeriska nationalister i Sumgait, den tredje största staden i Azerbajdzjan och dess näst största industristad vid Kaspiska havet. Armeniska individer attackerades i sina hem, på sina jobb och på gatorna. Den hätska förföljelsen av armenier pågick under två dagar utan att de azeriska auktoriteterna gjorde det minsta ingrepp. Enligt officiella siffror miste minst 32 personer (26 armenier och 6 azerier) livet innan sovjetiska trupper satte stopp för blodbadet. Massakrerna i Sumgait var de första i sitt slag i Sovjetunionens historia där azeriska folket deltog i massakrerandet av azerbajdzjanska armenier. De azeriska myndigheternas inblandning i pogromerna i Sumgait har påtalats i olika rapporter där man bland andra beskriver att händelserna i Sumgait verkade ”naturliga och t.o.m. ädla” för det vanliga azerbajdzjanska folket. Våldet uppmuntrades även av azerbajdzjanska intellektuella.[54]

Efter händelserna i Sumgait blev en fredlig överföring av Karabach till Armenien omöjlig. Under det kommande året, medan Moskva tvekade om hur man skulle agera i frågan, blev armenierna mer och mer desillusionerade av Gorbatjov och hans program för perestrojka samtidigt som azerierna organiserades i en stark antiarmenisk nationalistisk rörelse. Det är på sin plats att påpeka en ytterst viktig och grundläggande punkt i konflikten, nämligen hur processen om ett demokratiskt beslut förvandlades till väpnad konflikt och särskilt med tanke på Azerbajdzjans anklagelse om att Armenien är ”angripare” och ”ockupant”. Men som det framgår av händelseförloppet som återgavs tidigare så bör det stå klart att varken Armenien eller armenier tog till vapen, startade någon väpnad konflikt eller ockupation av grannlandet. Karabachs befolkning utövade, i full enlighet med Sovjetunionens gällande lagar, men ännu viktigare, på ett demokratiskt och fredligt sätt sin rätt till självbestämmande när man den 20 februari 1988 röstade för en återförening av Nagorno-Karabachs autonoma oblast (NKAO) med Armeniska SSR. Det var först när regeringen i Baku tog till våld för att underkuva Karabach-rörelsen som den väpnade konflikten med dess tragiska konsekvenser blev ett faktum.

Övergreppen mot armenierna spred sig även till andra azeriska städer. Oroligheterna kulminerade i ett försök till storskalig pogrom i staden Kirovabad (dagens Ganja) som hade en armenisk befolkning på cirka 100 000. Den 23 november 1988 drabbade aggressiva azeriska grupperingar med sovjetiska trupper som denna gång försökte skydda den armeniska befolkningen. Det finns olika rapporter om antal offer, främst på grund av att det sovjetiska etablissemanget ville undvika eskalering av konflikten genom att avslöja exakta antalet offer. Den ukrainske rapportern Yuri Rost nämner 40 döda av vilka cirka en tredjedel var etniska azerier som hade dödats i sammandrabbningar med sovjetiska trupper.[55] Snart drabbade pogromen även armenierna i huvudstaden Baku. Under sju dagar, med start den 13 januari 1990, överfölls armenier på gator men främst i sina hem. Händelserna har kallats för ”svarta januari” där uppemot 90 armenier mördades brutalt, de flesta med knivhugg och slag. Reportern Robert Kushen från Human Rights Watch skriver att ”händelsen var inte helt (eller kanske inte alls) spontan då angriparna hade listor över armenierna och deras adresser”.[56] New York Times-reportern Francis X. Clines som besökte Baku efter händelserna skrev: ”Här och var markerade förseglade fönster eller sotsvärtade väggar en lägenhet där armenierna hade drivits ut ur av mobben och deras tillhörigheter hade bränts på balkongen. Armeniska ortodoxa kyrkan, vars församling hade tömts ur under de senaste två åren då folk emigrerade av rädsla, är idag en förkolnad ruin. En granne sa att brand-

kåren och polisen tittade på utan att ingripa medan vandaler förstörde byggnaden i början av året".[57] Det som började som en demokratisk process, med ett majoritetsbeslut i NKAO:s sovjet, hade slutat i brutala massakrer. Majoriteten av armenierna jämförde de inträffade massakrerna i Sumgait, Kirovabad och Baku med upptakten till folkmordet i Turkiet under första världskriget. Men denna gång tänkte man inte sitta försvarslöst och passivt innan katastrofen var ett faktum.

Vid denna tid utfördes den sista folkräkningen i sovjetisk regi. 1989 års folkräkning angav att det fanns 192 000 personer i Karabach: 76% av dessa var armenier, 23% azerier och resten var ryssar, kurder, greker och assyrier (se figur 1).[58] Samma siffror år 2008 angav att befolkningsmängden var 139 900 och bestod av 95% armenier och 5% assyrier, greker och kurder.[59] Alla azerier hade fått lämna regionen.

1991 blev ett dramatiskt och ödesavgörande år för Sovjetunionen och dess republiker. Under våren försökte man genom nya reformer rädda unionen från upplösning. Men missnöjet med Gorbatjovs politik ökade ständigt inom Kommunistpartiet. Det resulterade i ett misslyckat statskupp där man försökte avsätta Gorbatjov från makten. Snart blev det uppenbart att Sovjetunionen var bortom räddning när flera sovjetrepubliker började lämna unionen. Armeniska SSR förklarade sin separation från union den 23 augusti och en vecka senare kungjorde Azerbajdzjanska SSR samma beslut. Den 21 september 1991 utropade Armenien sin självständighet medan Azerbajdzjan dröjde med sitt utropade till den 18 oktober samma år. Den 25 december 1991 upphörde Sovjetunionen att existera när Gorbatjov deklarerade unionens upplösning.

Under denna kaotiska tid ökade även spänningen mellan armenier och azerier. I och med att övergreppen trappades upp på både sidor, tvingades hundratusentals flyktingar lämna Armenien och Azerbajdzjan. Den 10 december 1991, deltog majoriteten av armenierna i den autonoma enklaven Nagorno-Karabach likt andra f.d. sovjetiska republiker i en folkomröstning om huruvida Nagorno-Karabachs autonoma republik skulle utropa sin självständighet. Internationella observatörer som hade bjudits in för att övervaka omröstningen fanns på plats i Stepanakert och regionerna Askeran, Hadrut, Martakert, Martuni och Shahumian. Listan över röstberättigade invånare omfattade 132 328 namn. 108 736 invånare, 82,2% av den totala siffran över registrerade röstberättigade, deltog i folkomröstningen. En överväldigande del av dem som inte deltog var personer i azeriska samhällen som på uppmaning från Baku bojkottade omröstningen. Röstsedlarna och tillhörande information fanns på armeniska, azeriska och ryska med den aktuella frågan och orden "Ja" och "Nej". Resultaten var föga förvånande och reflekterade väl den armeniska majoritetens vy: 108 615 hade röstat för ett "Ja" (99,89% av samtliga röster) medan 24 röster (0,02% av samtliga röster) hade lagts på ett "Nej". 95 röster förklarades ogiltiga.[60] Samtidigt försökte man från Moskva arbeta fram en kompromiss i form av ett förslag för ökad autonomi för Karabach inom Azerbajdzjans gränser avfärdades av både sidor. Azerbajdzjan initierade nu ett öppet och fullskaligt militärt angrepp mot Karabachs civilbefolkning som vid denna tidpunkt saknade en egen armé eller några som helst väpnade styrkor. Beväpnade med jaktgevär och vapen som steg för steg konfiskerades från polisstationer och besegrade azeriska arméenheter, började Karabachs armenier beväpna sig. Snart kunde inte det redan självständiga Armenien förbli oberört, varvid man i form av frivilliga gruper från olika städer och byar gav sig in i konflikten för att försvara Karabachs armeniska befolkning. Ett fullskaligt krig mellan Nagorno-Karabach och Azerbajdzjan hade startat.

Som det redan har nämnts så var Karabach-befolkningens beslut helt i linje med gällande sovjetiska grundlagar, närmare bestämt 1977 års sovjetiska konstitution, och än viktigare, den grundlagsändring som hade tillkommit 1990 inför upplösningen av Sovjetunionen. Enligt en analys som utfördes i juni 2000 av *New England School of Law's Center for International Law & Policy* (NESL) hade Karabachs befolkning "rätt till självbestämmande, inklusive den avsedda rätten till självständighet, enligt kriteriet under internationell rätt". Analysen fortsätter med att:

> azerierna argumenterar att politisk självständighet för Nagorno-Karabach bryter mot Azerbajdzjans rätt för territoriell integritet. Men anspråket på territoriell integritet kan hävas när en stat inte beter sig "i enlighet med principen om lika rättigheter och folkens självbestämmande" och inte tillåter sina undersåtar att "eftersträva deras ekonomiska, sociala och kulturella utveckling" så som krävs i Förenta Nationers Församlingsresolution 2625 (XXV).[61]

Därmed fastslås att Karabach-befolkningens beslut om självständighet var, utöver sin förenlighet med då existerande sovjetiska lagar, även i linje med FN:s lagar.

Dessutom bör det anmärkas att när Azerbajdzjan utropade sig självständigt från Sovjetunionen, påstod man sig vara efterträdare till Republiken Azerbajdzjan 1918-1920.[62] Det intressanta i denna deklaration är att dåtida Nationernas förbund aldrig erkände Azerbajdzjans inkludering av Nagorno-Karabach inom Azerbajdzjans territorium. Vidare avsäger den nya självständighetsförklaringen (artikel 3) kontraktet mellan Azerbajdzjan och Sovjetunionen, d.v.s. förklarar alla avtal och beslut fattade av Moskva om Azerbajdzjan som ogiltiga, inklusive det om inkluderingen av Nagorno-Karabach i Azerbajdzjanska SSR. NESL:s analys fastställer även att Nagorno-Karabachs utträde var i enlighet med existerande sovjetiska lagar. Strax efter sovjetiska Azerbajdzjans utropande av självständighet den 30 augusti 1991,

> initierade Nagorno-Karabach samma process genom ett enat antagande av "Utropandet av republiken Nagorno-Karabach" hos de lokala lagstiftande råden i Nagorno-Karabach och det angränsande armeniskbefolkade distriktet Shahumian. Enda skillnaden var att, i Karabachs del, utropades självständigheten inte från Sovjetunionen utan från Azerbajdzjan. Denna handling var helt i enlighet med existerande lagar. Faktum är att 1990 års sovjetiska lag med rubriken "Sovjetunionens lag angående proceduren för en sovjetisk republiks utträde ur Sovjetunionen" ser till att en sovjetrepubliks utträde ur Sovjetunionen tillåter en autonom region och kompakt befolkade minoritetsregioner i samma republiks territorium att också initiera sin egen självständighetsprocess.[63]

Analysen noterar även att:

> Den 10 december 1991 höll republiken Nagorno-Karabach sin egen folkomröstning om självständighet i närvaro av internationella observatörer. Omröstningen godkände med överväldigande majoritet Karabachs suveränitet. Denna handling hos Nagorno-Karabach, som vid denna tidpunkt fortfarande var en del av den existerande och internationellt erkända Sovjetunionen, överensstämde helt med relevanta sovjetiska lagar gällande rätten att lämna Sovjetunionen.[64]

Khojali

En av de mest omskrivna händelserna i kriget är slaget vid den lilla staden Khojali där det påstås att dryg 600 civila personer, inklusive kvinnor och barn dödades. Vid februari 1992 hade staden cirka 6 000 invånare och regionens enda landningsbana för flygplan. Khojali, sju kilometer norr om Karabachs huvudstad Stepanakert, användes av de azeriska styrkorna som artilleribas för beskjutning av armeniska och ryska ställningar i huvudstaden.[65] Karabachs armeniska styrkor inledde en offensiv för att inta Khojali och neutralisera artilleribeskjutningen av Stepanakert. Här går historierna isär om det som hände sen.

Den azeriska sidan brukar benämna händelsen en medveten massaker och använder sig även av begreppet ”folkmord”. Man påstår att armenierna (styrkor från Armenien och Karabach) tillsammans med ryska styrkor medvetet massakrerade civilbefolkningen och begick folkmord. Överlevande som försökte fly staden överfölls och massakrerades. Det påstås att 613 personer dödades, varav 63 barn och 106 kvinnor.[66]

Den armeniska sidan hävdar i sin tur att man den 25 februari 1992 hade krävt att den militära basen i staden skulle överges och den civila befolkningen skulle utrymmas. Man hade även etablerat en utrymningskorridor öster om Khojali i detta syfte.[67] Dock fortsatte de azeriska styrkorna med sin konstanta artilleribeskjutning av Stepanakert. När de armeniska styrkorna den 26 februari anföll staden började azerierna att evakuera staden, men de väpnade styrkorna blandade sig med civilbefolkningen som flydde genom den korridor som hade etablerats och använde civilbefolkningen som mänskliga sköldar. Under den eldstrid som uppkom med de armeniska styrkorna blev flera ur civilbefolkningen dödade. I sammanhanget bör det påpekas att användandet av mänskliga sköldar är förbjuden enligt IV Genèvekonventionen (1949).[68] Det kan låta vanskligt men, medan det är förbjudet att använda sig av mänskliga sköldar, så är det i krigssituationer, ”inte ett lagbrott att attackera mänskliga sköldar”. Detta uttalande kommer från folkrättsexperten Inger Österdahl som intervjuades angående flygattackerna mot Gaddafis styrkor i Libyen.[69]

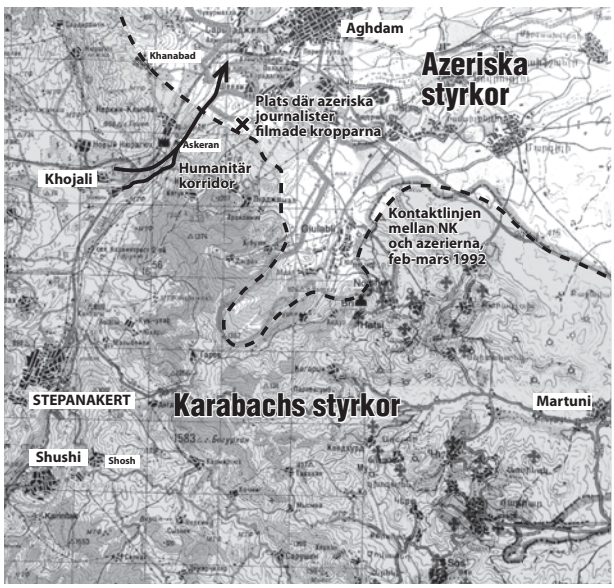

Karta 8: Karta över händelserna i Khojali och nära Aghdam, 25-27 februari 1992.
Källa: The Office of the Nagorno Karabakh Republic, Washington DC. www.nkrusa.org.

Människorättsgruppen *Helsinki Watch* bekräftade att den azeriska militären, ”fortfarande i uniform, och många fortfarande bärande på sina vapen, gick spridda bland civilbefolkningen”.[70] Men *Human Rights Watch* och den internationella historiska och medborgarrättsorganisationen

Memorial avfärdade den armeniska förklaringen om att civila offer var resultatet av att man beskö de azeriska styrkorna som använde civila som mänskliga sköld och menade att Karabachs armeniska styrkor borde ha ”vidtagit åtgärder för att undvika eller minimera civila förluster. I synnerhet måste man avblåsa en attack om det blir uppenbar att anfallet kan förväntas orsaka civila förluster som är orimliga i relation till det förväntade konkreta och direkta militära övertaget.”[71] Den armeniska sidan ifrågasätter även antalet offer och hänvisar till motstridiga azeriska siffror i olika officiella statliga dokument.[72] Numera har man även bevisat att flertalet bilder av påstådda offer som den azeriska sidan använder i sin kampanj egentligen är bilder på offer från kriget i Kosovo och därmed förfalskningar av underlaget i kampanjen mot den armeniska sidan.[73]

Den finns ytterligare perspektiv på händelserna att ta hänsyn till, nämligen ur ett azeriskt inrikespolitiskt perspektiv som anklagar interna azeriska politiska strider som bakomliggande krafter. Denna anklagelse påstår att den azeriska oppositionen arrangerade massakern i Khojali för att med stöd av den tvinga bort den dåvarande presidenten Ayaz Mutalibov, vilket uppnåddes den 6 mars 1992.[74] Kort därpå intervjuades Mutalibov av den tjeckiska journalisten Novináfika Dana Mazalová i den ryska tidningen *Nezavisimaya Gazeta* (2 april 1992) om omständigheterna bakom hans avlägsnande från makten och händelserna i Khojali.[75] I denna intervju uppger Mutalibov att strax efter natten då Khojali intogs av armeniska styrkor hade de interna rapporterna som nådde regeringen berättat om endast om några få dödsoffer. Men medlemmar ur regeringen såg till att uppgifterna om händelserna i Khojali inte offentliggjordes utan hemlighölls under en kort tid så att man kunde arrangera det hela för att tvinga Mutalibov att lämna presidentposten. Detta bekräftades även av berättelser från överlevande från Khojali. Mutalibov uppgav att militären hade vägrat evakuera invånarna efter armeniernas förvarning om den stundande offensiven och uppmaningen att evakuera staden. Medan man hade evakuerat boskapsdjuren så hade invånarna vägrats transport under en hel vecka innan offensiven. Mutalibov var även frågande till uppgifterna om de armeniska övergreppen eftersom han menade att ”varför skulle armenierna börja skjuta när de redan hade upprätthållit en humanitär korridor? I synnerhet då detta hände i närheten av Aghdam där det vid denna tidpunkt fanns tillräckligt många [azeriska] styrkor som kunde hjälpa de civila”.[76] Azeriska källor dementerar Mutalibovs berättelse och menar att den armeniska sidan har förvrängt sanningen, trots att varken journalisten eller tidningen var armeniska, utan tjeckiska respektive ryska. Mutalibovs version har också fått mer trovärdighet på grund av två efterföljande händelser. Den första var den azeriska journalisten Chengiz Mustafayev som senare dödades medan han samlade information i Nagorno-Karabach. Omständigheterna omkring hans död förblir ouppklarade, men enligt uppgifter höll han strax innan sin död på att samla information om huruvida dödandet av civila i Khojali var en provokation från *Azeriska nationella fronten,* dåtidens stora oppositionsparti, för att tvinga fram Mutalibovs avgång.[77] Mustafayev var en av dem journalister som var på plats strax efter händelsen och filmade kropparna med två dagars paus mellan dokumenteringen (29 feb respektive 2 mars). Enligt uppgifter fanns det väsentliga skillnader mellan skadorna på offrens kroppar och deras placering på marken i de två filmerna, vilket kan antyda att man hade arrangerat dem mellan filmningarna för att lägga skulden på armenierna. Den andra var fängslandet av den azeriska journalisten Eynulla Fatullayev, chefredaktör för den azeriska tidningen *Realny Azerbaijan*. Fatullayev som hade besökt Nagorno-Karabach i 1992 för att undersöka omständigheterna i Khojali och i en senare artikel skrev att de azeriska styrkorna var medskyldiga till dödandet av de

civila. Han var ytterst kritisk till hur de azeriska myndigheterna med avsikt hade låtit bli att evakuera de civila, medan man hade evakuerat boskapen.[78] Fatullayev antydde att blodbadet snarare var arrangerat av Azeriska nationella fronten för att störta Mutalibov. Det följande är ett utdrag ur hans dagbok som publicerades av Europeiska domstolen för mänskliga rättigheter:

> Jag måste medge att jag för flera år sen mötte flyktingar från Khojali som tillfälligt hade fått bosätta sig i Naftalan. Dessa erkände öppet för mig att på kvällen till den stundande rysk-armeniska offensiven mot Khojali hade staden omringats av [deras trupper]. Flera dagar tidigare innan attacken hade armenierna kontinuerligt varnat befolkningen om den planerade operationen via högtalare och uppmanat civilbefolkningen att överge staden och fly genom omringningen via den humanitära korridoren längs floden Kar-Kar. Enligt Khojali-flyktingars egna ord, hade de använt denna korridor och faktiskt så hade de armeniska soldaterna som varit positionerade bakom korridoren inte öppnat eld mot dem. Några soldater från ANF [Azeriska nationella fronten, ett politiskt parti] hade, av någon anledning, lett en del av flyktingarna i riktning mot byn Nachitjevanik, som under denna period var under kontroll av den armeniska Askeran-bataljonen. Den andra gruppen av flyktingar träffades av artillerield [medan de närmade sig] Aghdam-regionen.[…] Det verkar som att ANF-bataljonerna inte strävade efter befrielse av Khojali-flyktingarna, utan för mer blodbad i deras väg för att störta A. Mutalibov [Azerbajdzjans första president]…[79]

Fatullayev arresterades i april 2007 och dömdes till åtta och halvt års fängelse för att ha skändat den azeriska armén.[80] Det var först efter påtryckningar från Amnesty International och fördömanden från Europadomstolen för mänskliga rättigheter som Fatullayev släpptes fri den 26 maj 2011. Då hade han hunnit avtjäna fyra år av sitt straff.

Maragha

Den 10 april 1992 anfölls den armeniska byn Maragha av den azeriska armén. Rapporter från Human Rights Watch i Helsingfors har återskapat händelseförloppet utifrån ögonvittnens rapporter. De armeniska styrkorna försökte försvara byn, men tvingades snart till reträtt och övergav byn med dess invånare som i huvudsak bestod av åldringar och rörelsehindrade som inte kunde evakueras utan tvingades ta skydd i källare och skyddsrum. Dock lyckas de armeniska styrkorna att återta byn dagen därpå, den 11 april. När man gick in i byn påträffade man flera döda kroppar av byns invånare, många lemlästade och svårt skadade där bland andra ögonen saknades eller huvuden var avhuggna. Medan den armeniska sidan hävdar att så många som 100 invånare hade dödats så har Human Rights Watch angett siffran 43 döda och uppemot 50 kidnappade i sin officiella rapport om massakern.[81] I en rapport 1993 nämner Amnesty International siffran 45 döda.[82] Motiven till massakern förblir okända, men många menar att attacken var en hämndaktion för händelserna i Khojali, två månader tidigare samma år.

En sak som bör anmärkas är att, medan det finns motstridiga uppgifter om händelserna i Khojali och den armeniska sidan bestämt avvisar den azeriska versionen om det som hände i Khojali så kan man inte säga samma sak om händelserna i Maragha. De armeniska anklagelserna samt rapporterna från Human Watch och Amnesty har inte dementerats eller ifrågasatts på samma sätt som händelserna i Khojali.

Resolutioner i FN och försök till medling, 1993

Ända sedan konfliktens inledning hade det internationella samfundet försökt att medla fram en fredlig lösning på konflikten. Sedan juni 1992 hade Europeiska säkerhetskonferensen (ESK), senare *Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa* (OSSE), mandat att leda arbetet med medling i konflikten. Under 1993 började internationella organisationer, OSSE och FN att trappa upp sina medlingsförsök och arbetade för ett omedelbart stopp för den väpnande konflikten och de mänskliga förlusterna. Under denna tid hade OSSE och den såkallade Minskgruppen fått huvudmandat till försök till medling. Även FN gjorde ett par officiella uttalanden, nämligen resolutionerna i FN:s säkerhetsråd: Nr. 822 (30 april 1993),[83] Nr. 853 (29 juli 1993),[84] Nr. 874 (14 oktober 1993),[85] Nr. 884 (12 november 1993),[86] samt en i FN:s generalförsamling: Nr. 62/243 (25 april 2008).[87] Samtliga resolutioner i säkerhetsrådet kräver ett omedelbart upphörande av stridigheterna och tillbakadragande av de armeniska styrkorna från Azerbajdzjans territorium, inklusive Nagorno-Karabach, medan resolutionen i generalförsamlingen endast poängterade frågan om armeniska styrkor på azeriskt territorium. En viktig detalj hos dessa resolutioner är att ingen av dem åberopar Kapitel VII i FN:s stadgar, vilket ger bindande rätt till en liknande resolution om ”upprätthållandet av fred”. Det använde man vid t.ex. resolutionen om Iraks invasion av Kuwait, som i sin tur gav rätten till säkerhetsrådets medlemmar att ingripa. Dessa resolutioner förekommer ofta i diskussionerna rörande Karabach, då Azerbajdzjan anklagar Armenien för att inte ha hörsammat beslutade FN-resolutioner. Den armeniska sidan berättigar detta genom att hänvisa till rollen och mandaten som OSSE och Minskgruppen tilldelades som medlare (redan i januari 1992 och då i form av Europeiska Säkerhetskonferensen, ESK). I och med detta flyttade man ut frågan om medling från FN:s mandat till ESK och senare OSSE. Existensen av två oberoende fora för en medling, ett i FN och ett i OSSE (och numera även i Europaparlamentet), kunde inte heller ses som ett effektivt sätt att lösa konflikten då arbetet i dessa två organisationer inte var koordinerat och de ibland t.o.m. motsade varandra. Faktum är att OSSE Minskgruppens ordförandeländer, USA, Frankrike och Ryssland, kritiserade och röstade emot den senaste FN-resolutionen (62/243) med motiveringen att gruppen ansåg att resolutionen motarbetade medlarnas existerande förslag och ”på ett subjektivt sätt endast propagerade för vissa principer och uteslöt andra som gruppen hade föreslagit” som en balanserad kompromiss. Ett överväldigande antal länder, inklusive Sverige, la ner sina röster vid voteringen med motiveringen att de gjorde det i respekt för Minskgruppens pågående arbete.[88] Sedan dess har Azerbajdzjan försökt att få igenom flera liknande resolutioner i FN och i Europaparlamentet, men en majoritet av dessa har stoppats för att inte störa Minskgruppens pågående arbete.

Eldupphörsavtalet 1994 och försök till fredlig lösning

Kriget rasade ända fram till 12 maj 1994 då Ryssland, en av de tre ordförandena i OSSE Minskgrupp, lyckades förmedla ett eldupphörsavtal som är i kraft än idag (2011). Vid krigsslutet hade armenierna tagit kontroll över större delen av Nagorno-Karabach (dock inte hela området) och etablerat en buffertzon runt enklaven varvid man kontrollerade cirka 9% av azeriskt territorium (se utvikbara kartan). Denna aspekt behöver en klargörande, då ett av argumenten som oftast tas upp av den azeriska sidan är att ”Armenien ockuperar 20% av Azerbajdzjan”. En enkel matematisk beräkning avslöjar dock att denna siffra är högst överdriven och inte alls överensstämmer med verkligheten. De territoriella förhållandena är enligt följande: Azerbajdzjans yta är 86 600km², medan Karabachs area är 4 400km² och de intilliggande armeniskkontrollerade områdens yta uppgår till 7 709km². Journalisten Thomas de Waal, som har skrivit flera artiklar och även en bok om konflikten, har använt följande siffror i sin beräkning av den area av oblasten Nagorno-Karabach respektive Azerbajdzjan som kontrolleras av de armeniska styrkorna (angivna i kvadratkilometer): Kelbajar, 1 936; Latchin, 1 835; Kubatly, 802; Jebrail, 1 050; Zangelan, 707; Aghdam, 842; Fizuli, 462; exklaver, 75, d.v.s. en area på totalt 7 709km² eller motsvarande 8,9% av Azerbajdzjans yta. Detta innebär att den totala armeniskkontrollerade ytan, inklusive Karabach, är drygt 13% av Azerbajdzjans totala yta och inte 20%. Det essentiella i denna diskussion är dock inte storleken av respektive territorium, utan frågan om propagandakriget, överdrivande av situationen och desinformation.

Siffrorna över antalet flyktingar är också högst osäkra och varierar mycket: mellan 230 000 och 400 000 armenier som tvingades lämna Azerbajdzjan och Karabach (en del av dem som bodde i Karabach har fått återvända efter upprättandet av eldupphörsavtalet) och mellan 600 000 och 800 000 azerier från Armenien, Karabach och intilliggande områden.[89] En sak som är värd

att påpeka är kravet på dessa flyktingars rätt till återvändande till sina hem. Medan olika resolutioner explicit nämner villkoret för återvändande av de azeriska flyktingarna till deras hem, så har det alltid varit ganska tyst om de armeniska flyktingarnas återvändande till Azerbajdzjan, i synnerhet till huvudstaden Baku som vid slutet av 1980-talet beräknas ha haft en armenisk befolkning på över 200 000. Samma siffra för azerier i Jerevan vid slutet av 1980-talet anges vara högst 5 000. Beroende på källa påstår man att över 4 500 armeniska offer miste livet medan siffran för den azeriska sidan är mellan 25 000 och 30 000 offer.[90]

Vid eldupphörsavtalet i Bisjkek enades parterna om att försöka hitta en fredlig lösning till konflikten under medling av Minskgruppen inom Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) som bildades den 6 december 1994 (tidigare tillhörande Europeiska säkerhetskonferensen, ESK).[91] Minskgruppen består av de tre permanenta representanterna från Frankrike, USA och Ryssland samt medlemmar från Vitryssland, Italien, Sverige, Finland och Turkiet samt Armenien och Azerbajdzjan. Gruppen besöker med jämna mellanrum Armenien, Azerbajdzjan, Nagorno-Karabach med intilliggande områden och försöker medla fram en politisk och fredlig lösning för konflikten.

Svårigheten med lösningen av konflikten ligger i motstridigheten mellan två grundläggande principer inom internationell juridik: territoriell integritet[92] respektive rätten till självbestämmande.[93] Den grundläggande problematiken är därmed respekterandet av Karabach-befolkningens rätt om självbestämmande över sin framtid samtidigt som Azerbajdzjans territoriella helhet ska kunna garanteras. Tittar man på problematiken ur historiskt perspektiv så är det faktiskt så att i de flesta tidigare fall, så som vid upplösningen av Sovjetunionen, delningen av Tjeckoslovakien, Västsaharas och Östtimors självständighetsutropande, Kosovos separation från Serbien och senast folkomröstningen i södra Sudan för separation från norra Sudan m.fl., så är det alltid befolkningens rätt till självbestämmande som har segrat över territoriell integritet. Utifrån de förändringar som Europa genomlevde efter Berlinmurens fall 1989 så kan dessa två principer uppenbarligen förenas till synes utan större problem. Dock har det visat sig att internationella lagar inte behöver gälla om de inte stöds av den rådande politiska viljan hos stormakterna. Att frågan inte är så trivial bevittnas även i fall som Kosovos utdragna självständighetsutropande, Baskiens strävan för självständighet från Spanien, Korsikas strävan för separation från Frankrike och Sydossetiens och Abchaziens utropande av självständighet från Georgien. Medan många länder har erkänt Kosovos självständighet har Ryssland och dess allierade inte velat göra det med hänvisning till Serbiens territoriella integritet. Däremot har Ryssland (som ett av tre länder) erkänt Sydossetiens och Abchaziens självständighet från Georgien, något som mötte hård kritik från Västländerna. Detta visar hur ytterst politiserad frågan är utan att den behöver följa några som helst existerande internationella lagar.

Kosovos självständighetsförklaring från Serbien är ett av de närmaste fallen man kan använda som jämförelse med Karabach-frågan. Parallellerna är faktiskt många:

- Båda områdena är enklaver med överväldigande etnisk majoritet inom gränserna för ett land med annan etnicitet (kosovoalbaner i Serbien respektive Karabach-armenier i Azerbajdzjan);
- Båda konflikterna började med sönderfallet av tidigare öststater och konsekvensen av artificiellt dragna gränser som hade påtvingats av en auktoritär regim mot lokalbefolkningens vilja.
- Båda områdena utropade sin självständighet och sin avsikt att separeras från det omgivande landets överhöghet.

- Båda lokalbefolkningarna hade i enlighet med rätten till självbestämmande hållit lokala val, där en överväldigande majoritet hade röstat för en separation och självständighet.
- I båda fallen hade det omgivande landets styre svarat med väpnat övergrepp för att underkuva lokalbefolkningens krav på separation med hänvisning till landets territoriella integritet.

Det finns faktiskt en skillnad mellan dessa två fall, nämligen det att Kosovo historiskt mestadels har varit en del av Serbien (ända sedan mitten av 1300-talet) men nu ville dess befolkning åberopa sin rätt till självbestämmande, medan Karabach historiskt mestadels har varit en del av Armenien.

Förstörelse av historiska spår och historierevisionism

Informationskriget under konfliktens gång intensifierades ännu mer efter eldupphörsavtalet när varje sida försöker framhäva sin rätt till Nagorno-Karabach. Det är knappast förvånande att argumentationen har politiserats för att främja egna intressen. Dock har diskussionen i vissa aspekter gått över styr och man presenterar rena förfalskningar av historien för att hävda sin historiska rätt till området. Den azeriska argumentationen har till och med gått utanför Karabachs gränser där man hävdar att dagens Armenien egentligen är historiskt azeriskt territorium. Detta inkluderar både Karabach och Nachitjevan.[94] Argumentationen i dessa frågor blir stundtals så svag och ytlig att man knappast behöver ha någon djupare kunskap i frågan för att genomskåda att argumenten snarare är starkt vinklade eller tagits helt ur sitt sammanhang.

Som ett komplement till sitt hävdande om den historiska bakgrunden har man även tagit till mer drastiska åtgärder för att sudda ut historiska bevis, nämligen genom fysisk radering av alla spår som kan bekräfta armenisk närvaro i Karabach-regionen med omnejd. Förstörelsen av armeniska monument och byggnader började redan under 1980-talet, men sedan 1998 har Azerbajdzjans regering intensifierat denna kampanj och genomfört en systematisk förstörelse av armeniska monument på sitt territorium för att radera alla spår efter armenisk närvaro. Detta har man i synnerhet gjort i Nachitjevan i rädslan för att armenierna, i likhet med Karabach, ska göra anspråk på Nachitjevan som fram till 1923 och Stalins bortskänkande av området till Azerbajdzjanska SSR faktiskt var en del av Armenien.

En riktig tragedi ägde rum i december 2005 när den azeriska armén, i en sista etapp, jämnade den tusenåriga armeniska kyrkogården i Joulfa, vid gränsen till Iran, med marken Kyrkogården var en av de mest rika samlingarna av khatchkar (armeniska khatch-kar: *kors-sten*), en form av armenisk runsten. Flera hundra stenar som daterades tillbaka ända till 400-talet krossades av soldater med grävmaskiner varpå de krossade delarna fraktades bort i lastbilar och kyrkogården omvandlades till skjutbana. Hela processen filmades av en armenisk präst på andra sidan av gränsen i nordvästra Iran.[95] Enligt *International Council on Monuments and Sites* (ICOMOS), hade Azerbajdzjans regering år 1998 avlägsnat 800 khatchkar. Även om förstörelsen stoppades efter protester från FN-organet UNESCO, återupptogs kampanjen fyra år senare och vid januari 2003 hade ”den 1500-åriga kyrkogården jämnats helt med marken” enligt ICOMOS. År 2005 markerade den slutgiltiga förstörelsen av Joulfa.[96] Trots den existerande filmen och bilderna sa den azeriske presidenten Ilham Alijev att anklagelserna är ”en absolut lögn”[97] och senare förbjöds en sanningsdelegation från Europaparlamentet att besöka platsen.[98] Den 5 december 2010 publicerade *American Association for the Advancement of Science* (AAAS), en rapport om förstörelsen av kyrkogården. Genom att studera satellitbilder kunde AAAS bekräfta att kyrko-

gården med dess khatchkars hade totalförstörts.[99] De azeriska myndigheterna fortsätter att förneka händelsen.

Azerbajdzjan har i sin tur anklagat armenierna för motsvarande handlingar och menar att historiska azeriska monument i områden under armenisk kontroll har förstörts. Underlaget för dessa anklagelser är dock ganska begränsat och kan sammanfattas i en lista som använts som grund för enstaka internationella resolutioner (FN och Europaparlamentet) som i huvudsak undertecknats av azeriska och turkiska ledamöter.[100] Denna lista omfattar både historiska monument, men även muséer, bibliotek och andra statliga institutioner som har förstörts. Svårigheten med dessa anklagelser är dock det faktum att de saknar konkret underlag och bevisföring om uppsåt. Så gott som alla de nämnda objekten befinner sig nämligen i stridsområden som drabbades av beskjutningar från båda sidor. Studerar man bilder på de objekt som presenteras i de azeriska listorna så kan man tydligt se att det är inte bara de beskrivna objekten som står i ruiner eller har skadats, utan hela omgivningen är i samma skadade skick. Detta skulle sannolikt innebära att skadorna på dessa omtalade objekt uppkom redan under striderna och de ömsesidiga beskjutningarna och inte av armenierna efter eldupphöret. Avsaknaden av uppbyggnad och renovering av de krigsskadade byggnaderna har naturligtvis påskyndat ytterligare skador hos dessa objekt, men detta omfattar samtliga byggnader i området och är inte specifikt för just de värdefulla husen. Detta innebär förstås inte att alla azeriska anklagelser är falska, men det bristfälliga existerande underlaget gör att de azeriska påståendena om armenisk skadegörelse snarare är indicier och generalisering av skadesituationen än konkreta bevis på att armenierna medvetet förstör monument och byggnader för att utradera azeriska spår i området. I jämförelse kan man nämna att de armeniska anklagelserna bygger på bildbevis i form av fotografier och videofilmer som bestyrker monumentens avsiktliga förstörelse under fredstid, men än viktigare, även utanför stridsområdena. Dessutom var t.ex. kyrkogården i Nachitjevan med de hundratals historiska korsstenarna inte ens i närheten av stridszonen så deras förstörelse kan inte påstås ha skett på grund av strider.

Azerbajdzjan anklagar armenierna även för en annan sorts förstörelse av azeriska monument, då man påstår att de armeniska monument och kyrkor som finns i regionen egentligen tillhör kristna albaner, d.v.s. föregångarna till dagens muslimska azerier. Men liknande påståenden saknar vidare förankring i verkligheten och har knappast fått gehör utanför azeriska och turkiska kretsar, något som återspeglas i de signaturer som finns på de tidigare nämnda resolutionerna. Ett liknande argument används om Blå moskén (1786) i Armeniens huvudstad Jerevan som under 1990-talets senare hälft har renoverats med bidrag från den iranska regeringen. Renoveringen har dock kritiserats av den azeriska sidan som påstår att moskén är azerisk och medvetet har förändrats för att dölja dess egentliga ursprung.

Instabilitet i regionen och enad turkisk-azerisk blockad mot Armenien

Sedan 1993 har Turkiet, som en solidarisk handling mot sina azeriska kusiner, stängt gränsen mot Armenien och kräver att armenierna först ska evakuera Karabach och dess intilliggande armeniskkontrollerade azeriska områdena innan man öppnar gränsen och upprättar normala diplomatiska relationer med sin granne.

För Karabachs del innebär detta att den enda kontakten med omvärlden måste upprätthållas via Armenien. Azerbajdzjan och Turkiet ser dessutom medvetet till att utesluta Armenien och Karabach från alla regionala ekonomiska och industriella projekt för att mer och mer isolera dem,

och på så sätt tvinga deras regeringar att gå med på azeriska och turkiska villkor för normaliseringen av relationerna med respektive land. Ett exempel är oljeledningen Baku-Ceyhan som transporterar azerisk olja från Baku till den turkiska hamnen Ceyhan vid Medelhavet. Den kortaste rutten hade varit att dra ledningen rakt genom Nagorno-Karabach och Armenien. Men Azerbajdzjan vägrade att godkänna den kortaste vägen som då skulle passera genom Armenien. Officiellt var det den olösta Karabach-konflikten som hindrade att man drog ledningarna genom Karabach och Armenien till den turkiska hamnstaden. Till slut valde man (den 1 augusti 2002) rutten Baku-Tbilisi-Ceyhan, där ledningen skulle dras runt Armenien och genom Georgien. Detta innebar en längre sträcka på 210 km och en merkostnad på minst en halv miljard USD.[101] Ett annat liknande aktuellt projekt är järnvägen Baku-Tbilisi-Kars som också, genom att kringgå Armenien, har till syfte att medvetet utesluta Armenien och på så sätt exkludera landet från det regionala transportnätet och leda till ytterligare isolering av Armenien.[102] En stor del av den utökade inkomsten av olje- och gasexporten används för inköp av nya och avancerade vapenmaterial, vilket i sin tur underblåser den azeriska krigstonen och hotet om förnyat krig.

Denna policy uppenbaras på ett tydligt sätt i den senaste tidens azeriska uttalanden där man öppet poängterar att armeniska folket har två val ”välstånd utan Karabach eller fattigdom med Karabach”.[103] Denna medvetna politik om att försöka driva Armenien till den gradens fattigdom så att ”folket kommer att till och med sluta tänka på Karabach” har bekräftas mer eller mindre direkt av bland andra Azerbajdzjans president Alijev och andra officiella individer.[104] I sitt tal under en konferens den 28 februari 2012 har president Alijev räknat upp landets ovänner och sagt att ”Först bland våra fiender är världens armenier”.[105] Liknande handlingar och uttalanden ger den armeniska sidan ännu mer skäl till misstänksamhet som menar att denna retorik omkullkastar i högsta grad alla azeriska löften om välvilja gentemot den armeniska befolkningen i Nagorno-Karabach.

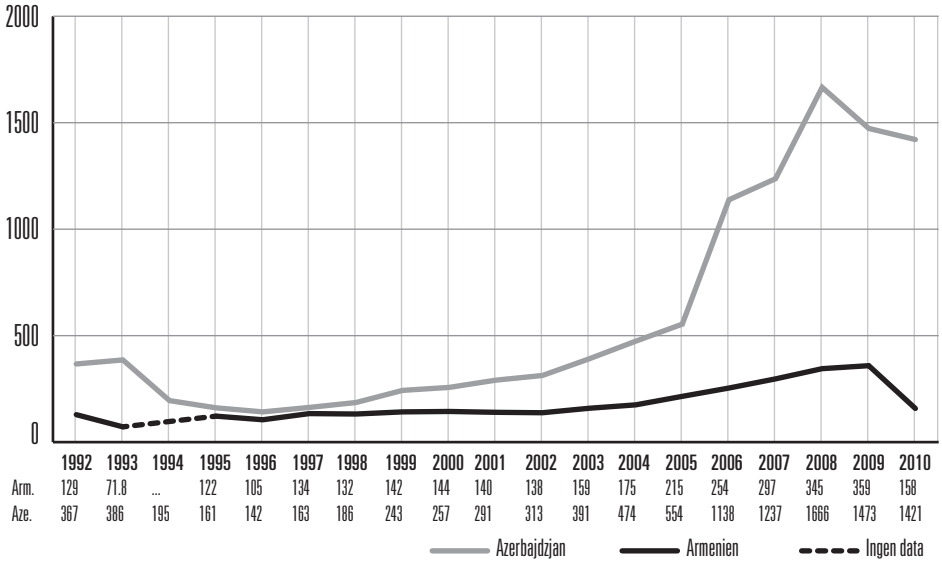

Figur 2: Armeniens och Azerbajdzjans militära utgifter (i miljoner USD) - 2009
Källa: Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). Uppgifterna för Azerbajdzjan under perioden 94-04 är SIPRI:s uppskattning. Figurerna inkluderar inte militära pensioner.

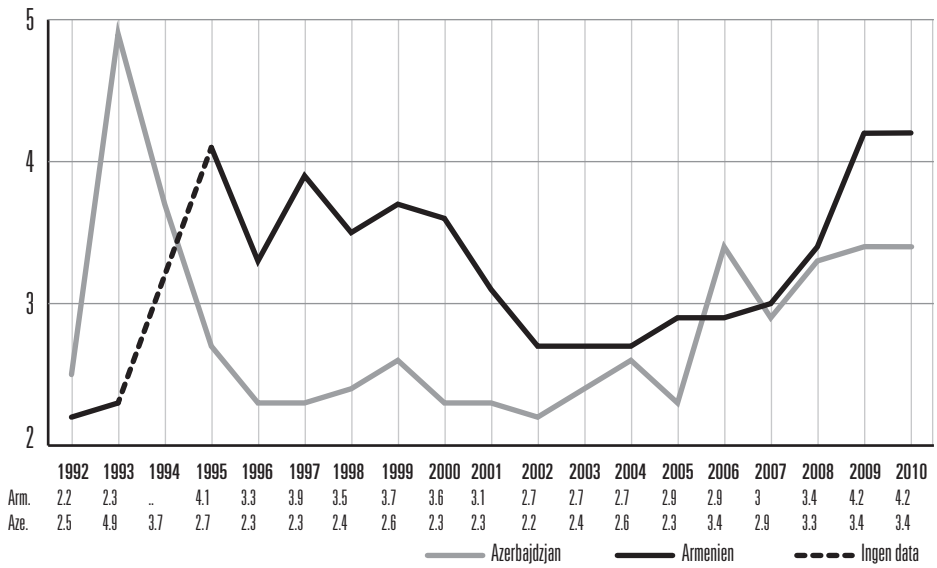

Figur 3: Armeniens och Azerbajdzjans militära utgifter (procent av ländernas BNP) - 2009
Källa: Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). Uppgifterna för Azerbajdzjan under perioden 94-04 är SIPRI:s uppskattning. Figurerna inkluderar inte militära pensioner.

OSSE Minskgruppens framarbetade förslag

Sedan 1994 års eldupphörsavtal, har OSSE Minskgruppen lagt fram flera förslag till grundprinciper för en fredlig lösning av konflikten. Dessa förslag kan summeras i fyra huvudfaser som beskrivs här i korthet.

Paketöverenskommelsen, juli 1997

Minskgruppens första presenterade förslag var ett omfattande dokument där medlarna försökte hitta en övergripande överenskommelse om ett grundläggande ramverk för en fredsplan. Huvudpunkterna i detta paketförslag gick ut på följande:

- Tillbakadragande av respektive väpnade styrkor, inklusive Nagorno-Karabachs, till gränserna från 1988;
- Upprättande av en buffertzon i de militärt evakuerade områdena och utplacering av OSSE:s fredsbevarande styrkor;
- Återvändande av flyktingar till de demilitariserade områdena;
- Nagorno-Karabachs exklusiva rätt till utnyttjandet av Latchin-korridoren som OSSE skulle leasa av Azerbajdzjan;
- Evakuering och demilitarisering av Shushi och Shahumian, återvändande av dess ursprungliga invånare och deras rätt till representation i parlamenten i Baku respektive Stepanakert;
- Karabach, i enlighet med 1988 års gränser för oblasten Nagorno-Karabach, kvarstår inom Azerbajdzjans territorium, men får högsta självbestämmandestatus, eget parlament, egen konstitution, flagga och nationella symboler. Azerbajdzjans konstitution ska ändras för att återspegla dessa rättigheter och azeriska påbud och lagar gäller i Karabach endast om dessa inte strider mot Karabachs konstitution och lagar;
- Nagorno-Karabach har rätten att etablera direkta relationer med främmande stater

och internationella organisationer inom ekonomi, vetenskap, kultur, sport och humanitära frågor;
- Nagorno-Karabachs befolkning utser representanter till Azerbajdzjans parlament;
- Nagorno-Karabachs befolkning räknas som azeriska medborgare med en speciell status och har rätten till att emigrera till Armenien varpå de får bli armeniska medborgare.[106]

Detta förslag accepterades så småningom av regeringarna i Armenien och Azerbajdzjan, men förkastades av regeringen i Nagorno-Karabach, främst på grund av att det innebar mer eller mindre en tillbakagång till samma läge som under sovjettiden.

Steg-för-steg-överenskommelsen, december 1997

Efter misslyckandet med förhandlingarna under sommaren och hösten 1997 om en övergripande överenskommelse, föreslog Minskgruppens medlare en ny plan som istället skulle tillämpas i olika faser. Den nya planen motsvarade i huvudsak den tidigare förslagna paketöverenskommelsen med följande skillnader:

- Stegvis tillbakadragande av de väpnade styrkorna i olika faser och utplacering av fredsbevarande styrkor för att garantera att en total demilitarisering av regionen inte skulle missbrukas av någon sida i ett överraskningsangrepp;
- Latchin-korridoren skulle kvarbli under kontroll av Nagorno-Karabachs väpnade styrkor;
- Upprättande av en gemensam kommission mellan Armenien och Azerbajdzjan för att lösa frågan om den slutgiltiga statusen för Nagorno-Karabachs samt återstående frågor, så som statusen för Latchin, Shushi och Shahumian.[107]

Dessa villkor kom också att accepteras av Armenien och Azerbajdzjan, medan regeringen i Karabach förkastade förslaget eftersom det lämnade några av de mest grundläggande frågorna obesvarade, d.v.s. Karabachs status och frågan om Latchin-korridoren som förbinder Karabach med Armenien till en obestämd framtid.

Förslag om samvälde, november 1998

Under hösten 1998, nästan ett år efter det senaste förkastade förslaget från Minskgruppen, presenterade medlarna ett nytt dokument som förespråkade ett samvälde, bestående av Nagorno-Karabach och Azerbajdzjan. Förslagets huvudprinciper var enligt följande:

- Nagorno-Karabach erkändes som en egen republik i union med Azerbajdzjan och inom det senares internationella gränser;
- Nagorno-Karabach skulle ha rätten till utformandet av Azerbajdzjans utrikespolitik i de frågor som berörde det förstnämnda. Nagorno-Karabach skulle ha rätten att ha sina egna representanter vid azeriska ambassader och konsulat samt skicka delegater till internationella organisationer och möten där Nagorno-Karabachs intressen kräver det.
- Nagorno-Karabach skulle ha egen konstitution och azeriska lagar och påbud

skulle gälla inom Nagorno-Karabachs territorium om de inte stred mot Karabachs konstitution.
- Nagorno-Karabach skulle få ett eget nationalgarde och en egen polisstyrka.
- Azerbajdzjans armé, säkerhetsstyrkor och polis skulle inte få beträda Nagorno-Karabachs territorium utan det senares tillåtelse.
- Frågan om Latchin-korridoren skulle lösas i en separat överenskommelse och Latchin-distriktet förbli en demilitariserad zon tills en permanent överenskommelse har uppnåtts.[108]

I övrigt innehöll dokumentet samma villkor och punkter som de första två förslagen. Detta dokument accepterades av Armenien och Karabach men avfärdades av Azerbajdzjan som förkastade förslaget om en union med ett likvärdigt Nagorno-Karabach.

Senaste existerande förslaget, Madrid-principerna, 2011

Efter att ha misslyckats att presentera ett dokument som accepterades av samtliga parter fortsatte Minskgruppen sitt arbete för att hitta ett nytt kompromissförslag. Det senaste förslaget (reviderat den 10 juli 2009 vid mötet i L'Aquila, publicerat i pressmeddelande 26 juni 2010) bygger på de s.k. Madrid-principerna som föreslår följande kompromiss:

- Återlämnande av de ockuperade områdena runt Nagorno-Karabach;
- En interimsstatus för Nagorno-Karabach som garanterar dess säkerhet och självstyre [dock inom Azerbajdzjans territorium];
- En korridor som förbinder Karabach med Armenien (Kelbadjar och Latchin);
- Den slutgiltiga statusen för Nagorno-Karabach ska bestämmas i framtiden av ett rättsligt bindande uttryck av vilja [d.v.s. lokalbefolkningens rätt till självbestämmande i en folkomröstning];
- De interna flyktingarnas och tvångsförflyttade personernas rätt att återvända;
- Internationella säkerhetsgarantier, inklusive en fredsbevarande styrka.[109]

Dock har varken Armenien eller Azerbajdzjan riktigt accepterat dessa förslag som tillfredställande. Azerierna befarar att den framtida utlovade folkomröstningen med största sannolikhet kommer att resultera i Karabachs avknoppning från Azerbajdzjan, medan armenierna är oroliga över det faktum att inga specifika datum anges för denna folkomröstning. Det, menar armenierna, kan resultera i "cypernifiering" av konflikten då en sådan folkomröstning kan förhalas av azerierna i obestämd tid, t.ex. i väntan på att samtliga flyktingar ska få återkomma och bosätta sig i sina hem. Regeringen i Baku har även under senare tid tydliggjort att grundproblemet med dokumentet är just punkten om Karabachs rätt till folkomröstning om dess status. Baku vill istället att denna punkt explicit ska nämna att denna folkomröstning ska avgöra Karabachs framtida status inom Azerbajdzjans territorium.

Avsaknaden av konkreta framsteg på den diplomatiska banan har även resulterat i en alltmer ökad spänning i regionen, främst i form av azerisk frustration. Det har märkts tydligt i den azeriska statens mångfaldigade militärbudget där president Alijev har lovat att Azerbajdzjans årliga militära budget, tack vare landets ökade oljeintäkter, ska överstiga Armeniens totala årliga statsbudget.[110]

Den ökade frustrationen syns även i retoriken hos den azeriska ledningen som är trött på den existerande situationen och man har börjat hota med förnyande av den väpnade konflikten för att återta Karabach med nödvändigt våld i enlighet med ”Azerbajdzjans grundläggande rättighet”.[111] Hotbilden har också manifesterat sig i ökande kränkning av eldupphörsavtalet där både sidor har anklagat varandra för att ha orsakat eldgivning.[112] Den azeriska sidan har även vid upprepade tillfällen vägrat OSSE-observatörer tillgång till frontlinjen för att utföra både rutinmässiga kontroller, men även vid dödsskjutningar. [113]

Under våren 2011 började Minskgruppen att intensifiera sina medlingsinsatser och under G8-mötet i maj kungjorde presidenterna i USA, Frankrike och Ryssland sitt fortsatta stöd för en fredlig lösning på konflikten och uppmanade Armenien och Azerbajdzjan att försöka hitta en gemensam grund under mötet i Kazan (Ryssland) som hade planerats på den ryske presidenten Medvedevs initiativ.[114] Omvärlden var försiktigt optimistisk inför mötet mellan Armeniens Serzh Sargsyan och Azerbajdzjans Ilham Alijev. Man hoppades på att ledarna för Armenien och Azerbajdzjan skulle kunna underteckna ett ramavtal innehållande grundprinciperna i enlighet med Madrid-principerna för vidare lösning. Den 24 juni möttes Sargsyan och Alijev i ett möte under ledning av Rysslands president Medvedev. Efter tre timmars förhandlingar kungjorde man ett gemensamt uttalande där Sargsyan och Alijev skrev att de hade uppnått överenskommelser i vissa punkter och uttryckte sin beslutsamhet att fortsätta träffas för ytterligare diskussioner.[115] Men något undertecknat dokument blev det inte. Både länderna skyllde på varandra och menade att misslyckandet i Kazan berodde på motparten. Armeniens utrikesminister Edward Nalbandian sa vid en presskonferens att ”azerierna hade lagt fram tio nya villkor till de existerande Madrid-principerna”.[116] Hans azeriska kollega, Elmar Mammadyarov dementerade aldrig Nalbandians anklagelser om nya azeriska villkor, men skyllde misslyckandet på att ”Armenien kräver maximala eftergifter från Azerbajdzjan utan vilja till kompromiss”.[117] Dock ville både utrikesministrarna uttrycka en viss förhoppning om respektive presidents planer att fortsätta förhandlingarna inom samma format.

	Azerbajdzjan*	Armenien*	NK**	Ryska styrkor i Armenien*
Aktiv styrka	66 940	46 684	20 000	3 214
Stridsvagnar	220+100 äldre	110	316	74
Bepansrade stridsfordon	127	104	324	201
Artilleri	393	239	n/a	84
Taktiska missilsystem	–	6	–	–
Stridsflygplan	57	16	2	18
Stridshelikopter	15	10	4	–

Figur 4: Militära balansen mellan Azerbajdzjan och Armenien (2010) samt Nagorno-Karabach (2008)
Källor: * James Hackett (red.), The Military Balance 2010, The International Institute for Strategic Studies (Routledge, 2011); www.iiss.org,
** Senaste tillförlitliga källan för Karabachs styrkor är från 2008. Källa: Charles W. Blandy, Azerbaijan: Is war over Nagornyy Karabakh a realistic option?, i *Advanced Research and Assessment Group,* Nr. 08/17 (Defence Academy of the United Kingdom: maj 2008).

Flera analytiker menade dock att det var frågan om den slutgiltiga statusen för Karabach som satte stopp för ett genombrott. Tydligen hade regeringen i Jerevan pressat medlarna att fastslå ett datum för folkomröstningen om Karabachs slutgiltiga status medan regeringen i Baku var helt emot bestämmandet av ett datum för denna folkomröstning.[118] Dessutom bedöms Azerbajdzjan föredra den nuvarande status quo då man håller på att bygga upp landets militära makt, medan Armenien är mer benägen att få ett permanent slut på konflikten. Regeringen i Baku lär ha insett att Karabach, under rådande förhållanden och existerande dokument, är förlorat för alltid och inte kommer att återvända under azeriskt höghet. Frågan nu är snarare om prestige och en lösning som skulle innebära att Azerbajdzjan går ut ur konflikten med huvudet högt. Ett förnyat och utdraget krig skulle definitivt inte vara en önskevärd lösning av ännu ett skäl, nämligen det att Azerbajdzjans ledare, de flesta inom oljebranschen, inte skulle riskera ett fullskaligt krig som skulle skada oljeinkomsterna. Experterna tillägger dock att dessa oljebaroner ändå skulle föredra en koncentrerad attack för att återta ett symboliskt territorium hur litet det än må vara för just prestigens skull. Däremot skulle en förlust för den armeniska sidan kunna medföra ödesdigra konsekvenser som undermineringen av nuvarande ställning och politisk instabilitet på hemmaplan, varpå svaret kan bli ett betydligt massivare motangrepp som i sin tur kan eskalera kriget i en uppåtstigande spiral med förödande resultat.

En viktig faktor som har saknats under alla års medlingsförsök förblir dock Karabachs frånvaro i de direkta förhandlingarna. Hittills har Azerbajdzjan vägrat erkänna Karabach som en motpart i konflikten och insisterat på att utesluta dem från förhandlingarna och istället diskutera frågan med Armenien. Detta har försvårat processen då det blir ganska uppenbart att Azerbajdzjan är ovilligt att erkänna Nagorno-Karabachs rätt till självbestämmande, i synnerhet om denna princip ska utgöra en av de grundläggande punkterna i ett ramavtal som ska leda till en varaktig fredlig lösning. Faktum är att konflikten i dess moderna tappning (jämfört med frågan under 1920-talet) inte startade som Armeniens anspråk på Nagorno-Karabach, utan med en resolution hos det senares parlament som enligt Sovjetunionens då gällande lagar representerade en juridisk motpart i frågan. Därmed borde Karabachs snara närvaro vid förhandlingsbordet kunna påskynda en varaktig lösning som accepteras av alla parter.

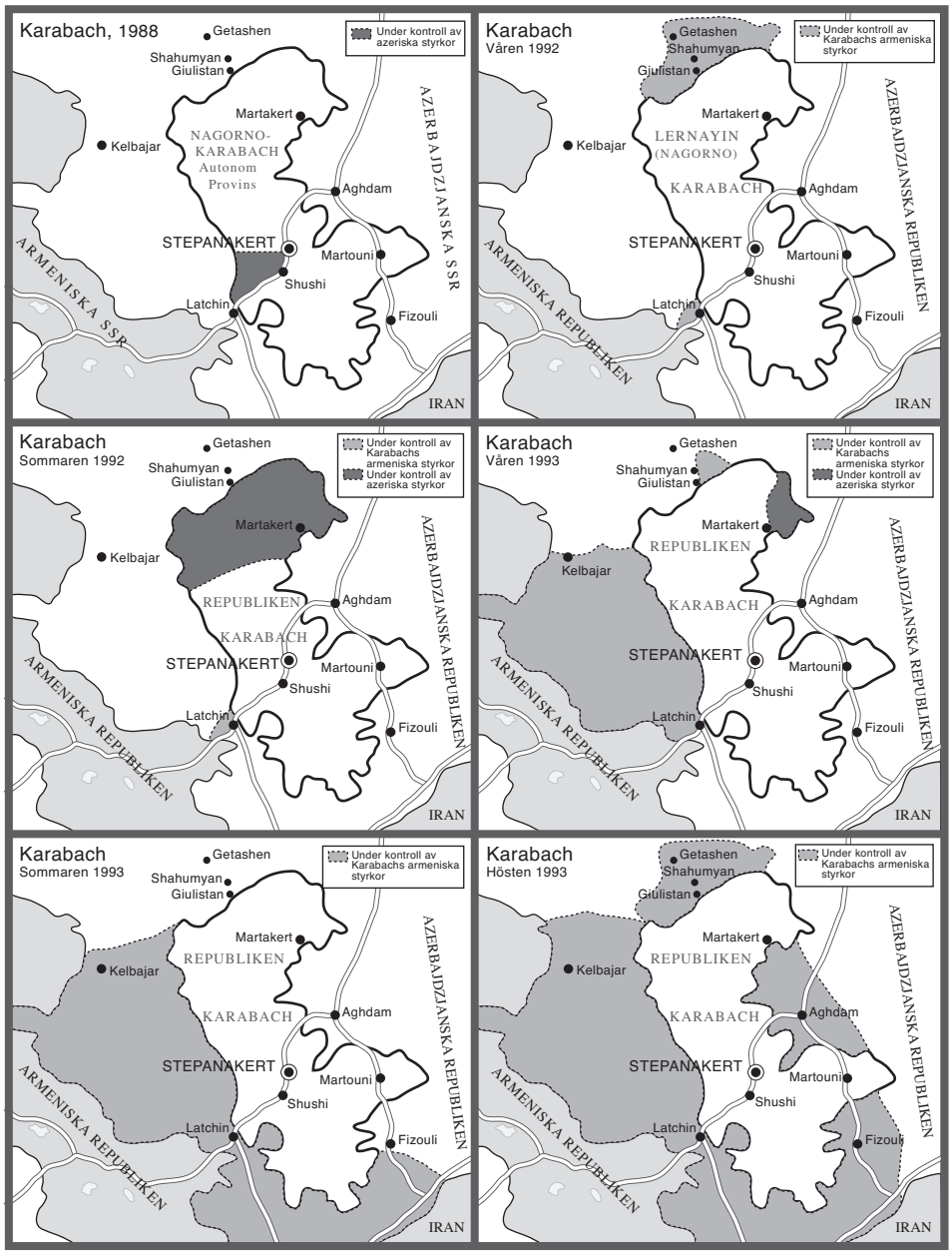

Karta 9-14: Den territoriella kontrollen under konfliktens utveckling, 1988-1993, dock innan eldupphörsavtalet 1994.
Källa: Armenica.org. Bearbetning av originalkarta i tidningen AIM (Armenian International Magazine).

Kronologi över Karabach-konflikten

Följande är några av de viktigaste händelserna i konfliktens moderna historia. Händelserna är hämtade från samma källor som finns angivna i historiedelen varför deras källhänvisning inte upprepas här.

Konflikten mellan de nygrundade republikerna Armenien och Azerbajdzjan, 1918-1920

1918

28 MAJ Armenien utropar sin självständighet från Transkaukasiska federationen (bestående av georgier, armenier och muslimer i Transkaukasus) som tillkom efter ryska revolutionen 1917. Även muslimerna i federationen utropar sin självständighet och antar namnet Azerbajdzjan.

30 AUGUSTI Osmanska Turkiets fredsförhandlare i Jerevan, Halil bey, kräver att Armeniens regering överlämnar Nachitjevan, Karabach och Zangezour till den nybildade republiken Azerbajdzjan. Armeniens regering hänvisar till det faktum att dessa regioners befolkning till överväldigande del är armenier och ber Turkiet att låta bli stödja Azerbajdzjans orättvisa anspråk på dessa områden. Azerierna gick dock längre och gjorde med stöd från Turkiet anspråk på större delen av Armenien, bl.a. Jerevan och Kars men även på georgiska områden som Tiflis och Svartahavshamnen Batum.

1 DECEMBER Armeniska styrkor har brutit den tatar-kurdiska fronten som separerar Zangezour och Karabach och vägen till Shushi står öppen när armenierna får order från den brittiska generalen William M. Thomson, som leder en fredsbevarande styrka i Baku, att lägga ner sina vapen och invänta beslut från fredskonferensen i Paris.

1919

JUNI Armeniens armé får kontroll över Nachitjevan.

28 AUGUSTI Fångad mellan den avancerande turkiska armén i väst och azeriska attacker i öst tvingas regeringen i Jerevan överge Karabachs armenier som i sin tur tvingas gå med på en tillfällig men begränsad azerisk överhet. Azerbajdzjan får begränsad militärnärvaro i regionen och Karabach får långtgående intern autonomi.

1920

Mars Azerbajdzjans kontinuerliga brott mot bestämmelserna från augusti 1919 kulminerar i en revolt hos armenierna i Karabach. Strider bryter ut mellan Armenien och Azerbajdzjan över Karabach. Azeriska styrkorna bränner ner den historiska armeniska staden Shushi, hänger biskop Vahan och massakrerar större delen av befolkningen.

28 april Röda armén erövrar Baku och utropar bildandet av Azerbajdzjanska SSR.

28 juli Röda armén erövrar Nachitjevan från republiken Armenien och utropar Nachitjevans autonoma sovjetiska socialistiska republik med ”nära band till Azerbajdzjanska SSR”.

23 oktober I enlighet med ett avtal mellan Turkiet och Moskva överlämnas Nachitjevan till Azerbajdzjanska SSR.

29 november Armenien utropas till Armeniska SSR.

30 november Regeringen i sovjetiska Azerbajdzjan erkänner att Nagorno-Karabach, Nachitjevan och Zangezour är integrerade delar av Armenien som nu kontrolleras av bolsjevikerna.

2 december Armenien förlorar sin självständighet och blir Armeniska SSR.

Sovjetiseringen av regionen och Stalins omritning av gränserna, 1921-1986

1921

16 mars Enligt Moskva-avtalet mellan det kemalistiska Turkiet och det bolsjevikiska Ryssland införlivas Nachitjevan som en autonom republik i Azerbajdzjanska SSR trots att området saknar någon gräns med Azerbajdzjan.

12 juni Kommunistpartiets byrå i Kaukasus kungör att Karabach, i enlighet med en överenskommelse mellan Armeniska SSR och Azerbajdzjanska SSR, är en del av Armeniska SSR.

4 juli Kaukasiska kommunistpartiets byrå tar ett formellt beslut om att överföra Nagorno-Karabach till Armeniska SSR. Josef Stalin, Sovjetkommissarie för nationaliteter, är närvarande vid mötet men deltar inte i debatten. Efter beslutstagandet har han ett hemligt möte med byråmedlemmar och berättar om sin åsikt angående beslutet att överföra Nagorno-Karabach till Armeniska SSR.

5 juli Kommunistpartiets byrå kungör ett nytt beslut där man lämnar Karabach inom Azerbajdzjanska SSR:s gränser men där Karabach blir en autonom region.

1923

13 februari De första demonstrationerna äger rum i Stepanakert, huvudstaden i Nagorno-Karabachs autonoma oblast (NKAO), där man kräver återföring av NKAO till Armenien.

7 juli Stalin drar gränserna för Nagorno-Karabach på ett sådant sätt att en smal landremsa separerar området fysiskt från Armenien.

1977

23 november Sovjetunionens ministerråd medger att Nagorno-Karabach har inkluderats i Azeriska SSR på ett artificiellt sätt och att man vid processen för inkluderingen hade ignorerat regionens historiska bakgrund, dess etniska sammansättning och befolkningens vilja och att regionen borde återinkluderas i Armeniska SSR.

1985

11 mars Mikhail Gorbatjov väljs till Sovjetunionens generalsekreterare och börjar så småningom sitt introduktionen av glasnost-reformen (feb-mars 1986).

Karabach-rörelsens pånyttfödelse under Gorbatjovs glasnost-reform, 1987-1990

1987

Oktober Armenierna i den armeniskdominerade byn Chardakli i nordvästra Azerbajdzjan vägrar acceptera utnämningen av azerisk direktör för byn. Detta ledde till det lokala kommunistiska partiets kraftåtgärder mot byinvånarna som armenierna menade hade målet att driva ut dem ur byn.

1988

Januari Efter händelserna i Chardakli börjar azeriska befolkningen i Armenien att utsättas för trakasserier och många tvingas lämna landet. Den första flyktingvågen når Baku och bosätter sig i industristaden Sumgait. Två nya flyktingvågar anländer innan slutet av februari.

Januari Tiotusentals armenier i Nagorno-Karabach undertecknar en petition som skickas till Moskva där man begär en folkomröstning i regionen för att bestämma Karabachs framtid.

25 januari Efter ökad spänning mellan armenier och azerier rapporteras om azeriernas flykt från den armeniska staden Kapan som ligger intill gränsen till Azerbajdzjan.

13 februari De första demonstrationerna äger rum i Stepanakert, huvudstaden i Nagorno-Karabachs autonoma oblast (NKAO), där man kräver en återföring av NKAO till Armenien.

19 februari De första demonstrationerna om Karabach äger rum i Baku.

20 februari Under en extrainsatt session hos NKAO:s sovjet för folkets representanter röstar man med siffrorna 110 mot 17 för resolutionen om ”Ansökan till Högsta sovjeten i Azerbajdzjanska SSR och Armeniska SSR för NKAO:s överföring från Azerbajdzjanska SSR:s struktur till densamma hos Armeniska SSR.”

Februari Karabach-kommittén skapas, vars huvudmål är återföreningen mellan Karabach och Armenien.

22 februari Azeriska millitanter från Aghdam anfaller byn Askeran i Karabach men möter hårt motstånd från invånarna.

26 februari Hundratusentals människor demonstrerar i Armeniens huvudstad, Jerevan för att visa sitt stöd för NKAO:s återföring till Armeniska SSR.

27 – 29 februari Masspogromer och dödande av armenier äger rum i den azeriska staden Sumgait. Armenierna börjar lämna sina hus och egendom och flyr landet.

17 mars Nagorno-Karabachs Kommunistiska partiets distriktskommitté godkänner resolutionen från NKAO:s sovjet om överföringen till Armeniska SSR.

23 mars Sovjetunionens högsta sovjet i Moskva avslår Karabachs krav på återförening med Armenien utan möjlighet till överklagan.

15 juni Med hänvisning till artikel 70 i Sovjetunionens konstitution, ger Armeniska SSR:s Högsta sovjet sitt medgivande om NKAO:s införlivande i Armeniska SSR

18 juli Sovjetunionens Högsta sovjet diskuterar Nagorno-Karabach-problemet. Sovjetunionens statliga TV direktsänder sessionen. NKAO:s representant påpekar att det är omöjligt för NKAO att förbli en del av Azerbajdzjanska SSR.

26 juli Den lokala sovjeten i Shahumian (norra Artsakh), röstar om återförening med Nagorno-Karabach.
21 september Moskva utlyser undantagstillstånd i NKAO.
23 november Pogromer mot armeniska befolkningen i Kirovabad (dagens Ganja) äger rum. Enligt rapporterna dödas uppemot 30 armenier medan 10-tal azerier dödas av sovjetiska trupper som skyddar armeniska befolkningen mot pöbeln. Två sovjetiska soldater rapporterats ha dödats.
7 december En kraftig jordbävning drabbar Armenien. Uppemot 25 000 människor mister livet. Katastrofen innebär en viss dämpning av Karabach-frågan.
10 december Karabach-kommitténs medlemmar arresteras av sovjetiska myndigheter.

1989

12 januari Sovjetunionens Högsta sovjet skapar NKAO:s speciella administrativa kommitté (SAK). Därmed avlägsnas NKAO från Azerbajdzjans administrativa styre och sätts under Moskvas direkta kontroll. Samtidigt fryser man auktoriteten hos NKAO:s kommunistiska parti samt folkets sovjet och makten överförs till SAK.
31 maj Karabach-kommitténs medlemmar friges.
augusti Azerbajdzjan påbörjar sin ekonomiska blockad mot Armenien och Nagorno-Karabach.
27 augusti För första gången sedan sovjetiseringen av Armenien väljs icke-kommunister till Armeniska SSR:s högsta sovjet.
28 november Sovjetunionens Högsta sovjet upplöser NKAO Speciella administrativa kommitté och skapar NKAO:s republikanska organisatoriska kommitté och utnämner viceordföranden i det azerbajdzjanska kommunistpartiet, V. Polyanichko, till dess ledare. På så sätt försöker Moskva att återföra NKAO till Azerbajdzjan. Karabachs armenier förkastar resolutionen.
1 december En gemensam session hos Armeniska SSR:s Högsta sovjet och NKAO:s Nationella sovjet antar enhälligt en resolution om återföringen av Nagorno-Karabach till Armenien.

1990

13 – 20 januari Pogromer mot armenier börjar i Azerbajdzjans huvudstad, Baku och uppemot 90 armenier dödas och deras hem och egendom vandaliseras. Armeniska kyrkan bränns ner till grunden. Majoriteten av stadens armeniska befolkning på nära 200 000 tvingas lämna sina hus och egendomar och flyr landet.
15 januari Sovjetunionens högsta sovjet utlyser undantagstillstånd i Nagorno-Karabach och vissa regioner i Armenien och Azerbajdzjan.
23 augusti Armeniska SSR:s högsta sovjet utropar republikens självständighet.

Sovjets fall och Armeniens och Azerbajdzjans självständighet, 1991-1994

1991

14 januari Azerbajdzjanska SSR:s högsta sovjet antar en resolution som förenar den armenisk-befolkade regionen Shahumian med den azeriska regionen Kasum-Islamov, varvid regionen Geranboy skapas.
30 april - 15 maj Azerbajdzjan, med stöd från Sovjetunionens inrikesstyrkor, utför deportationer av befolkningen i 24 armeniska byar i Shahumian-distriktet norr om Nagorno-Karabach. Dessa

deporteringar kommer att kallas för ”Ring-operationen”.
30 augusti Azerbajdzjans parlament antar en deklaration om återställandet av Azerbajdzjans nationella självständighet från 1918-1920 och utropar sig som arvtagaren till den gamla republiken (artikel 2 i självständighetsdeklarationen).
2 september Under en session med deltagare från Nagorno-Karabachs distrikt, Shahumian-regionens sovjeter samt representanter från andra sovjeter, antar man deklarationen om utropandet av Republiken Nagorno-Karabach (NKR).
21 September Armenien utropar sin självständighet via folkomröstning.
22 september De ryska och kazakiska presidenterna, Boris Jeltsin och Nursultan Nazarbajev, besöker Stepanakert med en fredsbevarande mission.
23 september Under ledning av de ryska och kazakiska presidenterna håller man ett möte mellan ledare från Azerbajdzjan, Nagorno-Karabach och Armenien.
25 september Stepanakert beskjuts för första gången med artillerield från närliggande azeriska områden. Liknande överfall blev så småningom allt vanligare och betraktas numera som Azerbajdzjans krigsdeklaration.
26 november Azerbajdzjans högsta sovjet antar en resolution som avskaffar Nagorno-Karabachs autonoma oblast.
10 december En folkomröstning om självständighet äger rum i Nagorno-Karabach. I denna röstar 99,98% för Republiken Nagorno-Karabachs (NKR) självständighet.
25 december Sovjetunionen upphör att existera.
28 december Val till det första parlamentet, NKR:s högsta råd, hålls. Det nya parlamentet består av 75 ledamöter.
30 december Ledarna för Oberoende staters samvälde (OSS) utfärdar en vädjan till Azerbajdzjan och Armenien om återupptagandet av förhandlingar om Karabach-konflikten.

1992

6 januari NKR:s högsta råd antar en resolution om Republiken Nagorno-Karabachs nationella självständighet.
26 januari Azeriska armén lider sitt första allvarliga nederlag. Förlusten av byn Karintak (azeriska Dashalti) strax intill den befästa staden Sushi markerar den vändningen i konflikten då den azeriska sidan började förlora greppet om Karabach.
30 – 31 januari Europeiska säkerhetskonferensen (ESK) hålls i Prag där det, efter Armeniens och Azerbajdzjans inval till organisationen, beslutas att ESK-representanter ska skickas till regionen.
19 februari NKR:s högsta råd utfärdar ett uttalande till FN:s generalsekreterare och de permanenta medlemmarna i FN:s säkerhetsråd, där man fördömer Azerbajdzjans militära aggression mot NKR och användandet av ”BM-21/Grad”-missilartilleri mot Stepanakert och andra delar av NKR.
25-27 februari NKR:s armeniska styrkor inleder en offensiv för att inta Khojali och neutralisera artilleribeskjutningen av Stepanakert. Under sammandrabbningen dödas flera hundra flyende Khojalibor, vilkas kroppar påträffas på det azeriskkontrollerade området. Kort därpå tvingas Azerbajdzjans president Ayaz Mutalibov att avgå. Medan Baku anklagar armenierna för massakern, påstår Mutalibov att den oppositionella Azerbajdzjanska populära fronten har iscensatt massakern för att tvinga bort honom från makten.

28 FEBRUARI ESK:s sjunde möte anordnas under vilket man vädjar till Azerbajdzjan att lyfta blockaden mot Nagorno-Karabach och ber Ryssland och Kazakstan att fortsätta med sina försök att uppnå en överenskommelse för eldupphör och förhandlingar.
20 MARS OSS-ländernas möte hålls i Kiev. Man kommer överens om skapandet av övervakningsoch fredbevarande styrkor inom OSS. Situationen i Nagorno-Karabach diskuteras.
24 MARS En ESK-resolution kräver en speciell konferens om Nagorno-Karabach där ”valda och andra representanter från Nagorno-Karabach” förväntas närvara.
10 APRIL Massakern i den armeniska byn Maragha äger rum. 40-tal armeniska invånare hittas mördade och många kroppar är lemlästa.
14 APRIL Ryska utrikesministern skickar ett brev till FN:s generalsekreterare om möjliga scenarion för lösningen av Karabach-konflikten.
1 MAJ En ESK-resolution om principerna för en övervakningsmission av ett eldupphör antas i Minsk.
5 MAJ Ryssland deklarerar skapandet av en medlingsmission för lösningen av Karabach-konflikten.
9 MAJ NKR:s styrkor erövrar strategiska staden Shushi.
14 MAJ Azerbajdzjans högsta råd återinsätter den avsatte Mutalibov som landets president. Dock tvingas Mutalibov redan dagen därpå (15 maj) fly Baku då väpnade styrkor tillhörande Azerbajdzjanska populära front stormar parlamentet.
18 MAJ Genom erövringen av den viktiga staden Latchin, etablerar NKR:s styrkor en livsviktig landkorridor med Armenien och bryter det långa azeriska blockaden av NKR.
1 – 6 JUNI Ett förberedelsemöte med ESK:s Minsk-konferens om Nagorno-Karabach hålls i Rom. Senare skapar dessa stater ESK:s Minsk-grupp.
12 JUNI Azerbajdzjans styrkor börjar en storskalig offensiv som resulterar i ockupationen av Shahumian-regionen, norra delen av Martakert-regionen och östra delen av Askeran-regionen.
14 JUNI Abulfaz Elchibey, ledare för Azerbajdzjanska populära fronten, väljs till ny president i Azerbajdzjan.
31 JULI En officiell delegation från NKR besöker för första gången ESK Minskgrupps möte.
11 AUGUSTI USA:s kongress antar en resolution som fördömer Azerbajdzjans aggression mot Nagorno-Karabach och förbjuder USA-administrationen från att ge statsbidrag till Azerbajdzjan tills blockaden mot Armenien och Nagorno-Karabach hävs.
15 SEPTEMBER Hemliga möten mellan officiella representanter från Azerbajdzjan och Nagorno-Karabach hålls i Moskva.
19 SEPTEMBER Sotji-överenskommelsen undertecknas av försvarstalesmän från Azerbajdzjan, Nagorno-Karabach och Armenien. Dokumentet kräver upphörande av alla militära aktiviteter under två månader.
11 – 12 DECEMBER ESK Minsk-gruppens medlemsstater möts i Stockholm. Ett dokument för upphörande av militära operationer överlämnas till stridande parter för överläggning. Azerbajdzjan, med stöd av Minsk-gruppmedlemmen Turkiet, förkastar förslaget.

1993

5 – 8 JANUARI Ett möte mellan representanter för presidenterna i Armenien, Azerbajdzjan, Ryssland, USA och Turkiet samt ESK Minsk-gruppens ordförande, det s.k. ”5+1”-formatet hålls. Deltagarna kommer överens om en ”uppgörelsekalender”. NKR:s ledarskap avvisar Turkiets medling då landet öppet ger militärt och ekonomiskt stöd till Azerbajdzjan.

26 JANUARI NKR:s högsta råd antar en resolution om antagandet av 1949 års Genève-konvention och 1977 års tillkommande protokoll.
27 JANUARI Europaparlamentet antar en resolution som fördömer den azeriska blockaden mot Armenien och Nagorno-Karabach och kallar den för ett brutalt brott mot mänskliga rättigheter.
17 MARS – 6 APRIL Ett möte enligt ”5+1”-formatet hålls i Genève. Azerbajdzjan vägrar ensidigt att delta i förhandlingar i detta format.
8 APRIL Rysslands president introducerar ett nytt initiativ för lösningen av Karabach-konflikten.
9 – 16 APRIL Hemliga möten mellan representanter från Azerbajdzjan, Nagorno-Karabach och Armenien hålls i Moskva.
30 APRIL FN:s säkerhetsråd antar resolution 822 som kräver ett omedelbart upphörande av alla militära och fientliga aktiviteter, tillåtelse för internationella organisationers att få tillgång till regionen, återupptagandet av förhandlingar och placeringen av ESK:s fredsbevarande styrkor i konfliktområdet.
9 JUNI Azerbajdzjans president Abulfaz Elchibey flyr huvudstaden Baku inför hotet från militärupprop.
17 JUNI En ömsesidig överenskommelse mellan NKR och Azerbajdzjan om att beskjutningen av Aghdam och Stepanakert ska upphöra medlas fram av Ryssland
27 JUNI En överenskommelse om en veckas upphörande av militära offensiver så väl som missil- och artilleribeskjutning i regionerna Martakert och Aghdam sluts mellan NKR och Azerbajdzjan, återigen med Rysslands medling.
28 JUNI – 4 JULI Den ryska medlingsmissionen besöker Baku, Jerevan och Stepanakert med förslaget att förlänga överenskommelsen från 27 juni och utöka den till militära operationer i andra konfliktzoner.
23 JULI NKR:s utrikesdepartement grundas.
24 JULI En överenskommelse om tre dagars eldupphör med start den 25 juli undertecknas.
29 JULI FN:s säkerhetsråd antar resolution 853 om Nagorno-Karabach.
25 AUGUSTI NKR:s representanter till Frankrike, EU och Europarådet utses.
31 AUGUSTI Ett nytt 10-dagars eldupphör medlas fram av Ryssland.
9 SEPTEMBER Rysslands president skickar meddelanden till ledarna i Azerbajdzjan, Nagorno-Karabach och Armenien och föreslår en överenskommelse om omfattande nedläggning av militära aktiviteter.
9 – 11 SEPTEMBER ESK Minsk-gruppens möte hålls i Moskva där gruppen erkänner Nagorno-Karabach som en oberoende part i konflikten.
12 – 13 SEPTEMBER Förhandlingar i Moskva resulterar i en överenskommelse om förlängning av eldupphöret till 5 oktober.
22 – 23 SEPTEMBER Förhandlingar mellan Azerbajdzjan, Nagorno-Karabach och Armenien, under ledning av Minskgruppen, äger rum i Paris. FN:s säkerhetsråds resolutioner 822 och 853 diskuteras.
9 OKTOBER Efter att Azerbajdzjans nyvalde president, Abulfaz Elchibey flytt huvudstaden Baku, väljs Heydar Alijev till Azerbajdzjans president.
14 OKTOBER FN:s säkerhetsråd antar resolution 874 som påtalar tillämpandet av tidigare krav för upphörandet av militära aktioner och upptagandet av förhandlingar och slutligen erkänner Nagorno-Karabach som en konfliktpart.
11 NOVEMBER FN:s säkerhetsråd antar sin fjärde resolution, 884, om Nagorno-Karabach.

1 DECEMBER Den azeriska delegationen förkastar den slutgiltiga versionen för eldupphöret som har godkänts av ESK:s Minskgrupp och lämnar salen i protest.
16 DECEMBER Azerbajdzjan bryter mot eldupphörsavtalet och startar en storskalig offensiv mot NKR längs hela frontlinjen.
21 – 22 DECEMBER Ett seminarium där delegationer från Azerbajdzjan, Nagorno-Karabach och Armenien deltar äger rum på Åland.

1994

27 JANUARI Ryssland föreslår ett treveckors eldupphör med start den 1 februari 1994.
4 FEBRUARI Den nytillträdde ordföranden för ESK:s Minsk-grupp, svensken Jan Eliasson, deltar i Minskgruppens första möte.
14 – 15 APRIL Förhandlingar under ledning av Minskgruppen börjar i Prag.
4 – 5 MAJ Ett möte mellan ledarna för parlamenten i Azerbajdzjan, Nagorno-Karabach och Armenien äger rum i Bisjkek, Kirgizistan. Armenien och Nagorno-Karabach undertecknar ”Bisjkek-protokollet”. Azerbajdzjan undertecknar protokollet den 8 maj 1994. Protokollet blir grunden för det rådande eldupphörsavtalet.
9 – 11 MAJ Ett mer detaljerat eldupphörsavtal presenteras av Ryssland. Försvarsrepresentanter från Azerbajdzjan, Nagorno-Karabach och Armenien undertecknar avtalet. Avtalet träder i kraft den 12 maj 1994.
19 MAJ ESK ständiga kommitté utfärdar en kommuniké i stöd för villkoren för eldupphöret.
14 – 18 JUNI ESK Minsk-konferensens ordförande Jan Eliasson besöker regionen inklusive Nagorno-Karabach.
28 JUNI – 5 JULI Nagorno-Karabachs parlamentariska delegation besöker Strasbourg på inbjudan från Europarådets generalsekreterare för att delta i Europarådets möte om relationerna med icke-medlemsstater.
7 JULI NKR-delegation deltar i ESK Minsk-gruppens möte i Wien och förkastar förslaget om placering av turkiska trupper som en del av de internationella fredsbevarande styrkorna i konfliktzonen.
11 AUGUSTI Azerbajdzjan, Nagorno-Karabach och Armenien håller förhandlingar i Moskva där man kommer överens om att släppa kvinnor och barn som har tillfångatagits av stridande parter.
8 – 9 SEPTEMBER Bilaterala och multilaterala möten mellan de högsta ledarna från Azerbajdzjan, Armenien och Nagorno-Karabach samt Rysslands utrikesminister äger rum i Moskva. Nyckelpunkter för en politisk lösning diskuteras.
17 OKTOBER En överenskommelse för ömsesidigt överlämnande av krigsfångar medlas fram av Minsk-gruppen.
5 – 6 DECEMBER ESK efterträds av Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) och Minsk-gruppens ordförandeskap skapas. Ryssland och Sverige utses till delat ordförandeskap. Mötet klargör sin beredskap att skicka fredsbevarande styrkor till området efter att ett beslut om upphörandet av den väpnade konflikten nås.
22 DECEMBER NKR tillsätter en ny presidentpost i republiken och väljer Robert Kocharian till sin första president.

Eldupphör och försök till politisk medling i OSSE, 1995-2011

1995

6 FEBRUARI På initiativ från OSSE Minskgruppens ordförande når Azerbajdzjan, Nagorno-Karabach och Armenien en överenskommelse om principerna för en möjlig lösning med målet att förstärka eldupphörsavtalet.

25 MAJ OSSE Minskgruppens ordförande besöker Nagorno-Karabach.

15 – 21 JUNI Förhandlingar mellan stridande parter hålls i Helsingfors under ledning av Minskgruppens ordförande.

4 – 12 SEPTEMBER Förhandlingar mellan stridande parter under ledning av OSSE Minskgruppen fortsätter.

1996

26 JANUARI – 3 FEBRUARI NKR:s president Robert Kotcharian och utrikesministern besöker USA. Den 3 februari håller Kotcharian en presskonferens i FN.

19 MARS NKR:s parlament döps om till NKR:s Nationalförsamling.

24 MARS En välgörenhetsinsamling hålls från Stepanakert via Jerevan till Los Angeles. Den insamlade summan ska bekosta byggandet av huvudvägen som förbinder Stepanakert med Goris (Armenien).

12 MAJ NKR:s president, Robert Kotcharian, ber omvärlden att erkänna Republiken Nagorno-Karabachs självständighet.

14 – 18 JUNI Förhandlingar mellan stridande parter hålls i Moskva under ledning av OSSE Minskgruppen.

13 – 15 SEPTEMBER USA:s och Tysklands representanter i Minskgruppen besöker Stepanakert.

2 OKTOBER OSSE:s högsta planeringsgrupp besöker Stepanakert.

4 OKTOBER OSSE Minsk-gruppen reser till Nagorno-Karabach.

18 – 30 OKTOBER Förhandlingar mellan stridande parter hålls i Helsingfors och Moskva.

2 – 3 DECEMBER OSSE:s möte inleds i Lissabon. Azerbajdzjan försöker lägga in sitt veto mot mötets slutgiltiga dokument då man befarar att det inte ska inkludera den azeriska regeringens förslag till lösning av konflikten. Senare lägger Armenien in sitt veto mot Azerbajdzjans artikel om principerna för en lösning. Som en kompromiss gör OSSE:s ordförande ett muntligt uttalande om lösningen av konflikten baserad på principerna som föreslagits av Azerbajdzjan. Men eftersom uttalandet inte inkluderas i mötets slutgiltiga dokument saknar uttalandet bindande kraft. Principerna vid detta möte blir kända som ”Lissabon-principerna”. Som ett resultat av Lissabonmötet stoppas förhandlingarna mellan stridande parter. Nu introduceras trepartsordförandeskapet för Minskgruppen som innehas av Ryssland, USA och Frankrike.

1997

17 – 18 MARS Det första gemensamma mötet mellan Minskgruppens tre ordförande börjar i Paris.

1 – 4 APRIL Förhandlingar mellan stridande parter äger rum i Moskva och blir det sista i sitt slag efter Lissabon-mötet.

31 MAJ NKR:s ledarskap och en delegation from Minskgruppen möts i Stepanakert. OSSE-missionen föreslår en ny ”paketplan” för lösning av konflikten som senare accepteras av Armenien och Azerbajdzjan men förkastas av Nagorno-Karabach.

22 SEPTEMBER OSSE-missionen föreslår en ny ”steg-för-steg-plan” som lösning för konflikten. Planen accepteras av Armenien och Azerbajdzjan men förkastas av Nagorno-Karabach.
17 OKTOBER NKR:s representantkontor öppnas i Washington DC.
7-8 NOVEMBER Minskgruppens ordförande besöker regionen inklusive Nagorno-Karabach.
1 DECEMBER Armeniens president Levon Ter-Petrosian redogör för första gången för en detaljerad syn på konflikten och hur han anser frågan ska lösas. Den publicerade artikeln ”Krig och fred: Tid för reflektion” kommer snart att leda till hans avgång som president.

1998

3 FEBRUARI Armeniens president, Levon Ter-Petrosian avgår efter protester från Armeniens befolkning om att Ter-Petrosian har accepterat villkoren för konfliktens lösning utan att beakta Nagorno-Karabachs intressen.
30 MARS Nytt presidentval hålls i Armenien varvid Armeniens premiärminister, Robert Kotcharian (f.d. president i Nagorno-Karabach) väljs till Armeniens president.
11 NOVEMBER OSSE Minskgruppen föreslår en ny plan för en grundlig lösning baserad på konceptet om ”staters samvälde”. Förslagen accepteras av Armenien och Nagorno-Karabach som grund för vidare förhandlingar men förkastas av Azerbajdzjan.

1999

11 MARS Europeiska parlamentet antar en resolution om Nagorno-Karabach som bland annat nämner att NKR:s självständighetsdeklaration var i enlighet med f.d. Sovjetunionens konstitution och lagenligt.
12 NOVEMBER Huvudvägen mellan Goris (Armenien) och NKR:s huvudstad Stepanakert invigs.

2000

7 FEBRUARI Möten hålls med NKR:s ledning och Minsk-gruppens representanter.
12 – 14 JUNI NKR:s utrikesminister Naira Melkoumian bjuds in till Wien där hon deltar i ett möte med medlemmar från OSSE:s permanenta råd.

2001

19 MAJ För första gången sedan konfliktens start besöker Minskgruppens tre ordförande NKR och besöker personligen frontlinjen.
5 NOVEMBER OSSE-delegationer bestående av Minskgruppens ordförande håller arbetsmöte i NKR.

2002

5 MARS NKR:s president och utrikesminister åker till Jerevan för ett möte med OSSE:s ordförande, Portugals utrikesminister och andra medlemmar i OSSE-delegationen.
10 MARS NKR:s president mottar Minskgruppens ordförande samt Rysslands vice-utrikesminister som är på ett kort arbetsbesök i Nagorno-Karabach.
6 AUGUSTI NKR:s myndigheter undertecknar en överenskommelse med Internationella Röda korset (ICRC) som ger organisationen tillträde till alla platser där fångar förvaras.
11 AUGUSTI Allmänna val hålls i NKR och man väljer Arkady Ghoukasian till president.
24 OKTOBER 46 amerikanska kongressledamöter skickar ett brev till NKR:s president Ghoukasian och gratulerar till segern i valet. Brevet påtalar att valet understryker NKR:s de facto självständig-

het. ”Observatörer från Italien, Ryssland, Frankrike, Storbritannien och USA rapporterade enhälligt att valprocessen hade fortlöpt enligt demokratiska normer. Ingen hade hittat några oegentligheter, fusk eller trakasserier. Denna sorts noggrant organiserade och seriösa åtaganden av demokratiska värden är högst uppmuntrande och står som ett fint exempel för andra f.d. sovjetrepubliker” skrev kongressledamöterna.
2 NOVEMBER En delegation från brittiska parlamentet, bestående av överhusets vicetalman, Baronessan Caroline Cox, Lord Shannon och medlemmar från underhuset besöker NKR och håller möten med ledarskapet.

2003

8 JULI Efter en rad förhandlingar möts Armeniens och Azerbajdzjans försvarsministrar den 8 juli vid gränsen och kommer överens om att lätta på den militära spänningen mellan de två länderna.
31 OKTOBER Ilham Alijev, son till förre presidenten Heydar Alijev, efterträder fadern på posten som Azerbajdzjans president.

2004

JANUARI Azerbajdzjans president, Ilham Alijev, deklarerar i Paris att Azerbajdzjan aldrig kommer att acceptera Karabachs självständighet eller dess förening med Armenien. Armeniens utrikesminister Vartan Oskanian avvisar Azerbajdzjans erbjudande att lyfta blockaden mot landet i utbyte mot att de armeniska styrkorna evakuerar de armenisk-kontrollerade områdena omkring Karabach.
19 FEBRUARI Den azeriska löjtnanten Ramil Safarov mördar den armeniske löjtnanten Gurgen Margaryan med yxa medan han sover. Officerarna befinner sig i Ungerns huvudstad Budapest och deltar i en kurs i engelska, en del av NATO:s vänskapsprogram för fred. Den 16 april 2006 dömer rätten Safarov till livstids fängelse utan möjlighet till nådeansökan förrän 2036.
FEBRUARI Europeiska parlamentet vägrar stödja förslaget från sin chefsrapportör för Sydkaukasus, svensken Per Gahrton, om återlämnandet av armeniskkontrollerade områden omkring Nagorno-Karabach i utbyte mot Azerbajdzjans lyftande av den ekonomiska blockaden mot Armenien.
16 APRIL De azeriska och armeniska utrikesministrarna möts i Prag. Det blir det första i en rad möten som kommer att kallas Prag-processen.
JULI Minskgruppens medlare meddelar att de inte kommer att lägga fram nya förslag utan pekar ut Armenien och Azerbajdzjan som ansvariga för att komma fram med överenskommelser och lösningar.
15 SEPTEMBER Läget börjar försämras vid frontlinjen då båda sidor anklagar varandra för brott mot eldupphörsavtalet. Armeniens, Azerbajdzjans och Rysslands presidenter möts i Astana, Kazakstan. NATO ställer in planerade militära övningar i Azerbajdzjan eftersom Armeniens militärpersonal vägras inresevisum.

2005

25 JANUARI Europarådets parlamentariska församling antar en resolution som kritiserar den armeniska ockupationen av Azerbajdzjans territorium och innehåller omnämnandet av etnisk rensning som dock är riktad till både sidors tvångsutvisning av respektive minoriteter.
FEBRUARI OSSE:s tjänstemän besöker för första gången de armenisk-kontrollerade territorierna.
APRIL Kränkningar av eldupphöret längs kontaktlinjen eskalerar.

Maj Armeniens och Azerbajdzjans presidenter möts under Europarådets möte i Warszawa och ska enligt uppgifter ha överenskommit att utrikesministrarna ska fortsätta träffas.
Juni Armeniens och Azerbajdzjans utrikesministrar möts i Paris. Armeniens utrikesminister Oskanian meddelar att ”gemensam grund är inom synhåll”.
12 juli Anonyma armeniska källor meddelar att en överenskommelse om en möjlig användning av en folkomröstning för att bestämma Karabachs framtida status är nära. Det dementeras hastigt av Azerbajdzjans utrikesminister.
27 augusti Armeniens och Azerbajdzjans presidenter möts i Kazan, Ryssland men inga detaljer avslöjas. Spekulationer sprids snart om att ländernas utrikesministrar håller på att diskutera nya lösningar som går ut på kombinerade ”paket”- och ”steg-för-steg”-närmande mot tillbakadragandet av armeniska styrkor från territorierna utanför NKR och den framtida användningen av en folkomröstning för Karabachs framtida status.

2006

18 – 19 januari Ett möte mellan motparternas utrikesministrar i London resulterar i ett kort preliminärt dokument som skissar principerna för framtida handlingar. Mötet är en förberedelse för ett snart framtida toppmöte mellan ländernas presidenter.
Juni OSSE-ordföranden avslöjar grundprinciperna för en framtida lösning. Dessa inkluderar ett gradvis tillbakadragande av de armeniska styrkorna från fem distrikten som angränsar till Nagorno-Karabach och deras ersättande med fredbevarande styrkor samt två separata överenskommelser för regionerna Kelbadjar och Latchin som förbinder Nagorno-Karabach med Armenien. Karabach framtida status ska bestämmas av en folkomröstning.

2007

November OSSE presenterar de grundläggande principerna för ett avtal gällande Nagorno-Karabach under ett toppmöte i Spaniens huvudstad, Madrid. Dessa kommer att bli kända som Madrid-principerna och är en omarbetning av grundprinciperna som har avslöjats i juni 2006. Förutom det gradvisa tillbakadragandet av de armeniska styrkorna från fem regionerna runtom Karabach

- ska dessa fem regioner demilitariseras;
- en internationell fredsbevarande styrka ska placeras i dessa fem regioner och längs Karabachs gränser;
- regionen ska minröjas, ombyggas och de azeriska regioners invånare som flydde under 1992-93 ska tillåtas återvända hem;
- vid en ospecificerad framtid ska en folkomröstning avgöra Nagorno-Karabachs rättsliga status.

2008

19 februari Serzh Sargsyan väljs till Armeniens president.
14 mars FN:s generalförsamling röstar genom (siffrorna 39 mot 7, 100 nedlagda) resolution 62/243 om Karabach. Minskgruppens ordförandeländer röstar emot resolutionen som de kallar för ensidig och kontraproduktiv för deras medlingsarbete.
2 november Armeniens och Azerbajdzjans presidenter bjuds in av Rysslands president Medvedev

till Moskva för överläggningar om en möjlig lösning på konflikten. Ett uttalande publiceras där båda parter uttrycker sitt åtagande att fortsätta med förhandlingarna inom OSSE Minskgruppens ramverk och på basis av Madrid-principerna.

2009

5 JANUARI Azerbajdzjans president hotar med att ta Nagorno-Karabach med våld och säger att landet ska vara redo att påbörja ett fullskaligt krig med Armenien ”vilken stund som helst”.
14 MAJ Karabachs utrikesminister säger att NKR:s deltagande i förhandlingarna är det enda alternativet.
15 MAJ Azerbajdzjan förnekar att man har nått framgångar i förhandlingarna och anklagar OSSE Minskgruppen för att vara partiska till Armeniens fördel.
6 JUNI Efter att ha medgivit att Karabach antagligen aldrig kommer att återlämnas till Azerbajdzjan, säger Alijev till rysk TV att man har kommit överens om att armeniska styrkor ska evakuera distrikten runt om Karabach.
7 JULI Azerbajdzjans president, Alijev, säger till den ryska TV-kanalen Vesti TV att ”Vad gäller frågan om Nagorno-Karabachs status, kan en mekanism för tillfällig status överenskommas under första steget [av fredsprocessen], medan frågan om den slutgiltiga statusen kan lösas endast när parterna enas om det.” Han tillägger ”detta kan ske om ett år, om tio år, om hundra år eller så kan det aldrig ske. Endast tiden kommer att avslöja det”.
11 JULI USA:s UD förtydligar Minskgruppens grundläggande principer som bland andra nämner:

- Återlämnandet av områdena runt om Nagorno-Karabach till azerisk kontroll;
- En interimsstatus för Nagorno-Karabach som garanterar dess säkerhet och självstyre [dock inom Azerbajdzjans territorium];
- En korridor som förbinder Karabach med Armenien (Kelbadjar och Latchin);
- Den slutgiltiga statusen för Nagorno-Karabach ska bestämmas i framtiden av ett rättsligt bindande uttryck av vilja [d.v.s. lokalbefolkningen rätt till självbestämmande];
- De interna flyktingars och tvångsförflyttade personers rätt att återvända;
- Internationella säkerhetsgarantier, inklusive en fredsbevarande styrka.

7 AUGUSTI USA:s representant i Minskgruppen, Matthew Bryza återupprepar OSSE Minskgruppens ställning i stödjandet av en folkomröstning i Karabach för att bestämma regionens öde. Bryza understryker tydligt att en sådan omröstning inte ska hållas i hela Azerbajdzjan, utan endast i Karabach.
22 NOVEMBER Armeniens och Azerbajdzjans presidenter håller toppmöte i München. Dagen innan mötet ställer Alijev krigsultimatum om mötet inte är framgångsrikt.

2010

24 MARS Armeniens president, Sargsyan, rapporterats ha sagt att om Karabach får rätten att bestämma sitt eget öde så ”kan Armenien som kompromiss tänka sig återlämna regionerna omkring Karabach med undantag för en korridor som förbindelse med Armenien”. Detta dementeras senare av Armeniens UD.
17 JUNI Sargsyan, Alijev och Rysslands president Medvedev möts i S:t Petersburg. Armenien med-

delar att en förnyad version av Madrid-principerna har presenterats. Utifrån Azerbajdzjans reaktion, spekulerar man att den nya versionen anses vara fördelaktig för Armenien.
18 juni Azeriska styrkor anfaller kontaktlinjen. Fyra armeniska och två azeriska soldater dödas. Att attacken initierades av den azeriska sidan bekräftas av USA.
24 juni Irans ambassadör i Armenien meddelar att hans regering motsätter sig förslaget att USA ska skicka fredsbevarande styrkor till Karabach.
4 juli Media meddelar att Rysslands president Medvedev presenterade ett nytt alternativ till ”Madrid-principerna” under mötet i Moskva, något som mottogs med positiva reaktioner från Sargsyan. Dock hade Alijev vägrat acceptera förslaget, varpå han hade lämnat Ryssland i förtid.
7 juli Alijev varnar att ”detta är Armeniens sista chans att lämna ockuperade områden frivilligt för dess egen framtid och säkerhet”.

2011

26 maj Presidenterna för Minskgruppens ordförandeländer, Barack Obama (USA), Nicolas Sarkozy (Frankrike) och Dmitrij Medvedev (Ryssland) kungör ett uttalande under G8-mötet i franska Deauville. Man återupprepar sitt fortsatta stöd för en fredlig lösning för konflikten och uppmanar Armenien och Azerbajdzjan att försöka hitta en gemensam grund under det kommande mötet i Kazan, Ryssland.
24 juni Armeniens och Azerbajdzjans presidenter möts under konferensen i Kazan, Ryssland. Omvärldens förhoppningar inför mötet som har förberetts av Rysslands president Medvedev är höga och man hoppas att Armenien och Azerbajdzjan ska underteckna ett dokument innehållande grundprinciperna för en fredsplan. Mötet slutar dock i besvikelse då inget dokument undertecknas, men ländernas presidenter uttrycker sitt åtagande att fortsätta träffas för att hitta en fredlig lösning.
21 – 24 oktober OSSE Minskgruppens ordförande besöker regionen och håller separata möten med ledarna för Armenien, Azerbajdzjan och Nagorno-Karabach samt besöker frontlinjen. De meddelar att man ska återvända till regionen under senare delen av november för att försöka utveckla olika åtgärder för att hitta en väg framåt i förhandlingarna.
28 – 29 november OSSE Minskgruppens ordförande besöker Armenien och Karabach och går över till Azerbajdzjan till fots vid kontaktlinjen.
5 – 7 december Armeniens och Azerbajdzjans utrikesministrar, Nalbandian och Mammadyarov, möts under OSSE-toppmötet i Vilnius, Litauen. I ett gemensamt pressmeddelande återupprepar de sina länders beslutsamhet för en fredlig lösning på konflikten.
6 december – OSSE Minskgruppens ordförande publicerar ett gemensamt pressmeddelande i vilket man uppmanar parterna i konflikten att enas om ett slutgiltigt ramverk baserat på existerade överenskommelse från Madrid (2007), L’Aquila (2009) och Muskoka (2010).

Dokument, resolutioner och juridiskt underlag

Karabach-sovjets resolution om separation från Azerbajdzjanska SSR, 1988

[inofficiell översättning]

Beslut i extrainsatt session hos NKAO:s 20 församlingsråd
”Om en begäran till högsta råden i Azerbajdzjanska SSR och Armeniska SSR om NKAO:s utträde ur sovjetiska Azerbajdzjan och dess överföring till sovjetiska Armenien”.
20 februari 1988

Efter utfrågningar och debater om begäran till högsta råden i Azerbajdzjanska SSR och Armeniska SSR om Nagorno-Karabachs autonoma oblast utträde ur sovjetiska Azeribajdzjan och dess överföring till sovjetiska Armenien, har den extrainsatta sessionen hos Nagorno-Karabachs autonoma oblasts regionala församlingsråd beslutat:

Genom att uppfylla begäran från NKAO:s arbetare, om att fråga högsta råden i Azerbajdzjanska SSR och Armeniska SSR att visa en djupsinnig förståelse för förväntningarna hos den armeniska befolkningen i Nagorno-Karabach och för att lösa frågan om NKAO:s utträde ur Azerbajdzjanska SSR och dess överföring till Armeniska SSR och samtidigt skicka samma begäran till Sovjetunionens högsta råd om en positiv resolution i frågan om NKAO:s utträde ur Azerbajdzjanska SSR och dess överföring till Armeniska SSR.

Bisjkek-protokollet

Bisjkek, 5 Maj 1994
[inofficiell översättning]

Deltagarna i mötet under 4-5 maj i Bisjkek om initiativet hos OSS församlingsråd, Kirgiziska republikens parlament, Ryska federationens parlament och utrikesdepartement:

uttrycker beslutsamhet för att assistera alla möjliga vägar för upphörandet av väpnade konflikter i och runtom Nagorno-Karabach, vilket inte endast orsakar oåterkalleliga förluster för azeriska och armeniska folken, utan även påverkar betydligt intressen hos andra länder i regionen och seriöst komplicerar den internationella situationen;

genom att stödja uttalandet från 15 april 1994 hos OSS Råd för statsöverhuvuden, uttrycker sitt beredskap att fullt stödja ansträngningarna hos ledare och representanter för verkställande makterna i upphörandet av den väpnade konflikten och avvecklingen av dess konsekvenser genom att uppnå en lämplig överenskommelse så snart som möjligt;

förespråkar en naturlig aktiv roll hos OSS och Interparlamentariska rådet i upphörandet av konflikten, i förverkligandet av de efterföljande principerna, målen och FN:s och OSSE:s vissa beslut (först och främst besluten 822, 853, 874 och 884 hos FN:s säkerhetsråd);

uppmanar konfliktparterna att komma till besinning: upphör beskjutningen vid midnatten mellan 8 och 9 maj, väglett av protokollet från 18 februari 1994 (inklusive delen om tillsättningen av observatörer) och arbeta intensivt för att bekräfta detta så snart som möjligt genom att underteckna en tillförlitligt och rättsligt bindande överenskommelse, föreställande en mekanism för försäkrandet av icke-återupptagandet av militära och fientliga aktiviteter, tillbakadragandet av trupper från ockuperade territorier och återupprättandet av kommunikation och återkomsten av flyktingar;

samtycker att föreslå OSS-ländernas parlament att diskutera initiativet hos Interparlamentariska församlingsrådets ordförande V. Shumeyko och chefen för rådets fredsbevakande grupp i Nagorno-Karabach, M. Sherimkulov, om skapandet av en OSS fredsbevarande styrka.

överväger det som lämpligt att fortsätta liknande möten för en fredlig lösning för den väpnade konflikten;

uttrycker tacksamhet gentemot folket och ledarskapet i Kyrgyzistan för skapandet av utmärkt arbetsförhållande, värme och gästvänlighet.

Madrid-principerna

Uttalande av OSSE Minskgruppens ordföranden

L'AQUILA, Italy, 10 juli 2009 – OSSE Minskgruppens ordförandeländer kunngör följande uttalande idag:

Gemensamt uttallande av USA:s president Obama, ryska presidenten Medvedev och franska presidenten Sarkozy om konflikten Nagorno-Karabach, vid G8-mötet i L'Aquila, 10 juli 2009.

Vi, presidenterna i länderna för OSSE Minskgruppens ordföranden, Frankrike, Ryska federationen och USA, försäkrar om vår åtagande att stödja ledarna i Armenien och Azerbajdzjan medan de avslutar arbetet med de grundläggande principerna om lösningen av konflikten Nagorno-Karabach.

Vi instruerar våra medlare att, för presidenterna i Armenien och Azerbajdzjan, presentera uppdaterade versionen av Madrid-dokumentet från november 2007 och ordförandenas senaste uttalande om de grundläggande principerna. Vi manar presidenterna i Armenien och Azerbajdzjan att lösa de få återstående meningsskillnaderna emellan och fastställa sin överenskommelse om dessa grundläggande principer, vilka skall presentera huvuddragen för en omfattande lösning.

Fakta

Ambassadörerna för USA, Frankrike och Ryssland presenterade en preliminär version för de grundläggande principerna för en lösning till Armenien och Azerbajdzjan i november 2007 i Madrid.

De grundläggande principerna återger en skälig kompromiss baserad på Helsingforskonferensens principer om icke-användandet av våld, territoriell integritet, lika rättigheter och folkens rätt till självbestämmande.
De grundläggande principerna kallar för bland andra:

- Återlämnandet av territorierna runtomkring Nagorno-Karabach till azerisk kontroll;
- Ett provisoriskt status för Nagorno-Karabach som garanterar säkerhet och självstyre;
- En korridor som förbinder Armenien med Nagorno-Karabach;
- Framtida bestämmande av Nagorno-Karabachs slutgiltiga rättsliga status genom ett rättsligt bindande uttryck av vilja;
- Rätten till återvändandet av interna flyktingar till deras tidigare boplatser; och
- Internationella säkerhetsgarantier som skall inkludera en fredsbevarande mission.

Som de tidigare förslagen så förblir frågan om Nagorno-Karabachs framtida status den allra viktigaste och svåraste punkt att komma överens om. Få tvivlar på vad ett sådant "bindande uttryck av vilja", d.v.s. folkomröstning, skulle resultera i. Faktum är att en sådan folkomröstning faktiskt redan har hållits, nämligen den i 10 december 1991, då Nagorno-Karabachs hela befolkning,

inklusive azerier deltog i. Att majoriteten av azerierna, på inrådan av Baku, bojkottade omröstningen är ovidkommande för utgången då resultatet knappast skulle bli annorlunda än ett beslut om separation från Azerbajdzjan. En framtida folkomröstning, även efter återvändandet av de azeriska flyktingarna, som naturligtvis har rätt att återvända till sina hem, kommer knappast att resultera i ett annat beslut än det från 1991. Den enda möjliga skillnaden skulle vara att regeringen i Baku inte längre kan avfärda detta internationellt sanktionerade ”uttryck av fri vilja”. Det enda drag som kvarstår för Azerbajdzjan är förhalning av denna process, vilket man uppnår genom vägrandet att sätta en tidpunkt för en sådan folkomröstning.

Referenser

1 *Journal of the Society for Armenian Studies (JSAS)*, Volume 8, University of Michigan, 1997, s. 54.
2 Robert H. Hewsen, The Kingdom of Arc'ax, in Thomas J. Samuelian and Michael E. Stone (eds.), *Medieval Armenian Culture* (Chico, California: Scholars Press, 1984), s. 54-55.
3 Strabon, *Geography,* vol. XI, chap. 14,5 (Loeb edition, vol. 5).
4 *Armenia Now,* Research in Ruins: Tigranakert project threatened by lack of finances, 11 april 2008; http://www.armenianow.com/hy/node/8414. Denna stad ska inte blandas ihop med Tigran II:s egentliga huvudstad som också hette Tigranakert, belägen i närheten av dagens Diyarbekir i sydöstra Turkiet.
5 Strabon, *Geography,* s. 325.
6 Strabon, *Geography,* s. 320.
7 Movses Khorenatsi (Moses of Khoren), *History of the Armenians,* vol. II; kap. 44-45 (engelsk översättning av Thomson, R., Cambridge, Mass., and London, 1978) s. 180-185.
8 Anania Shirakatsi, *Ashkharhatsoyts,* översatt från äldre armeniska av Robert H. Hewsen (Caravan Books, 1994).
9 Claudius Ptolemios, *Geografi,* s. 5, 12. Plinius den äldre, *Naturalis Historia,* s. 6, 39.
10 Se bl.a. August Pauly, *Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft,* Erster Band. Stuttgart 1894, s. 1303.
11 A. L. Jakobson, *Från historien om armeniskt medeltida arkitektur,* (Gandzasar Monastery), på ryska.
12 Se bl.a. Raffi, Hsitorien om Karabachs meliker, Wien, 1906, på armeniska. Cyril Toumanoff, *Manuel de généalogie et de chronologie pour l'histoire de la Caucasie Chrétienne (Arménie-Géorgie-Albanie)*, Bulletin of the School of Oriental and African Studies (London: University of London), Vol. 41, No. 2.
13 Svante E. Cornell, *The Nagorno-Karabakh Conflict,* Uppsala: Department of East European Studies, April 1999, s. 3–4.
14 Se bl.a. C.J. Walker, *Armenia: Survival of a Nation,* London 1990, s. 40.
15 Esai Hasan Jalalian, *En kort historik över landet Albanien (1702-1722),* Baku, 1940.
16 Beskrivningen av provinsen Karabach fastställdes år 1823 av rådgivare Mogilevsky och överste Jermolov II på order av guvernören i Georgien, Jermolov: *Opisaniye Karabakhskoy provincii sostavlennoye v 1823 g po rasporyazheniyu glavnoupravlyayushego v Gruzii Yermolova deystvitelnim statskim sovetnikom Mogilevskim i polkovnikom Yermolovim 2-m,* på ryska, Tbilisi, 1866. George A. Bournoutian, *A History of Qarabagh: An Annotated Translation of Mirza Jamal Javanshir Qarabaghi's Tarikh-E Qarabagh* (Costa Mesa, CA: Mazda Publishers), 1994, s. 18.
17 George A. Bournoutian, The Politics of Demography: Misuse of Sources on the Armenian Population of Mountainous Karabakh, i *Journal of the Society for Armenian Studies,* New York, 1999, s. 100-103; http://www.umd.umich.edu/dept/armenian/sas/bour2.html
18 Richard G. Hovannisian, *Armenia on the Road to Independence, 1918,* Berkeley, 1967.
19 Se bl.a. Igor M. Diakonoff, Geoffery Alan Hosking, *The Paths of History* (Cambridge University Press, 1999), s. 100; Tadeusz Swietochowski, *Russia and Azerbaijan: A Borderland in Transition* (New York: Columbia University Press, 1995), s. 69; Ben Fowkes, *Ethnicity and ethnic conflict in the post-communist world* (Basingstoke: Palgrave, 2002), s. 30.
20 George A. Bournoutian, *Two Chronicles on The History of Karabagh: Mirza Jamal Javanshir's Tarikh-e Karabagh and Mirza Adigozal Beg's Karabagh-name* (Mazda Publisher, California, 2004), s. XV; John Bostock and H.T. Riley, *The Natural History of Pliny,* Vol. II, London, 1890, s. 27-28; V. Minorsky, *Caucasica IV,* Bulletin of the School of Oriental and African Studies (University of London, Vol. 15, No. 3, 1953), s. 504.
21 James Bell, *A System of Geography,* Vol. IV, Glasgow, 1832, s. 88, 89, 91, 263-264; Ben Fowkes, *Ethnicity and ethnic conflict in the post-communist world* (Basingstoke: Palgrave, 2002), s. 30.
22 Michael P. Croissant, *The Armenia-Azerbaijan conflict: causes and implications* (Greenwood Publishing Group, 1998), s.7, 8. Se även Luigi Villari, *Fire and sword in the Caucasus* (T. F. Unwin, 1906), s. 20; http://armenianhouse.org/villari/caucasus/fire-and-sword.html); Viscount Bryce, *The Treatment of Armenians in the Ottoman Empire 1915-16: Documents presented to Viscount Grey of Fallodon Secretary of State for Foreign Affairs* (London: Textor Verlag, 1916), s. 99; http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/1915/bryce.
23 Thomas De Waal, *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war* (NYU Press, 2003), s. 130.;Tim Potier, *Conflict in Nagorno-Karabakh, Abkhazia and South Ossetia: a legal appraisal* (Martinus Nijhoff Publishers, 2001), s. 4.
24 Bert G. Fragner, Soviet Nationalism: An Ideological Legacy to the Independent Republics of Central Asia, i Willem Van Schendel (red.), *Identity Politics in Central Asia and the Muslim World: Nationalism, Ethnicity*

and Labour in the Twentieth Century (London, GBR: I. B. Tauris & Company, 2001); Tadeusz Swietochowski, *Russia and Azerbaijan: A Borderland in Transition* (New York: Columbia University Press, 1995), s. 69.

25 Igor M. Diakonoff, Geoffery Alan Hosking, *The Paths of History* (Cambridge University Press, 1999), s. 100.

26 Se bl.a. A new name for Azerbaijan?, *The Messanger Online*, 7 februari 2012; http://www.messenger.com.ge/issues/2540_february_7_2012/2540_edit.html

27 League of Nations, *Admission of Azerbaijan to the League of Nations: Memorandum by the Secretary-General,* November 1920, 20/48/108.

28 Swietochowski, s. 69.

29 Alexandre Khatisian, *Hayastani Hanrapetoutian tzagoumn ou zargatsoume* [Skapandet och utvecklingen av Republiken Armenien] (Aten, 1930), s. 70.

30 *Nagorno-Karabach under 1918-1923,* En samling dokument och material, Jerevan, 1992, Dokument No. 8, s. 13.

31 *Nagorno-Karabach under 1918-1923,* Dokument No. 49, s. 79.

32 *Nagorno-Karabach under 1918-1923,* Dokument No. 105, s. 162-164.

33 *Nagorno-Karabach under 1918-1923,* Dokument No. 378, s. 257.

34 *Nagorno-Karabach under 1918-1923,* Dokument No. 172, 180, s. 259, 273.

35 *Nagorno-Karabach under 1918-1923,* Dokument No. 214, s. 323-326.

36 *Stora sovjetiska encyklopedin,* Vol.1, kapitel: ”Nagorno-Karabachs autonoma oblast”, Moskva, 1939, s. 191. Se även Thomas De Waal, Black garden: *Armenia and Azerbaijan through Peace and War* (New York: New York University Press, 2003), s. 130.

37 Se Lloyd R. Bailey, *Where is Noah's Ark?*, (Nashville, TN: Abingdon Press, 1978), s. 102. Se även V. Kurkjian, *A History of Armenia,* (New York: Armenian General Benevolent Union, 1959), s. 1-2.

38 Heinrich Hubschmann, Armeniaca in Strassburger Festschrift zur XLVI Versammlung Deutscher Philologen und Schulmanner (Strassburg: Verlag von KarlTauberner, 1901), Sektion V, citerat i Lloyd R. Bailey, *Noah,* (Columbia, SC: University of South Carolina Press, 1989) s. 190.

39 Deklaration hos Azerbajdzjanska SSR:s revolutionära kommitté om erkännandet av Nagorno-Karabach, Zangezour och Nachitjevan som en integrerad del av Armeniska SSR (inofficiell översättning). Erkännandet publicerades i tidningen *Kommunist,* Jerevan, 7 december 1920.

40 Pål Kolstø and Helge Blakkisrud, Living with Non-recognition: State- and Nation-building in South Caucasian Quasi-states, *Europe-Asia Studies 60,* no. 3 (2008), s. 486-487; ”Karabakh and the South Caucasus,” *The Adelphi Papers 41,* no. 338 (2001), s. 27; Human Rights Watch/Helsinki, *Azerbaijan: Seven years of conflict in Nagorno-Karabakh* (New York: Human Rights Watch, 1994), xvi.

41 Claude Mutafian, Karabagh in the Twentieth Century, i Levon Chorbajian, Patrick Donabedian and Claude Mutafian, *The Caucasian Knot - the History and Geo-Politics of Nagorno-Karabagh* (London: Zed,1994), s. 112-113.

42 Svante E. Cornell, *The Nagorno-Karabakh conflict* (Uppsala: Inst. för Österuropastudier, 1999), s. 8.

43 Croissant, s. 19.

44 Ibid.

45 Croissant, s. 19-20.

46 För rättigheterna och skyldigheterna hos en autonom region i *Sovjetunionen se Sovjetunionens 1977 års konstitution,* del III, kapitel 11 (Bucknell University: Lewisburg, PA, 1996); http://www.departments.bucknell.edu/russian/const/1977toc.html

47 Galina Starovoytova, *National Self-Determination: Approaches and Case Studies,* Occasional Paper No. 27, Thomas J. Watson Jr. Institute for International Studies, Brown University, 1997.

48 För detaljerad redovisning se V. Khojabekyan, *The Reproduction and Migration of the Population of Armenia in XIX-XX Centuries,* Jerevan, 2002.

49 Minorities At Risk Project, *Assessment for Armenians in Azerbaijan,* Center for International Development and Conflict Management, University of Maryland, 31 december 2006; http://www.cidcm.umd.edu/mar/assessment.asp?groupId=37301. Se även Shahen Avakian, *Nagorno-Karabakh: Legal Aspects,* tredje upplagan, Jerevan, 2010.

50 Utdrag ur sammanträdesprotokoll hos *Presidium för Sovjetunionens ministerråd,* Dok. 61:11-4133, 23 november 1977.

51 Se Claire Mouradian, The Mountainous Karabakh Question: Inter-Ethnic Conflict or Decolonization Crisis, i *Armenian Review,* Vol. 43 no. 2-3, 1990, s. 15.

52 Se Elizabeth Fuller, Armenians Demonstrate for Return of Territories from Azerbaijan, i Radio Liberty Bulletin, 20 Oktober 1987, s. 1.

53 Se kapitel 8, artikel 72, *Sovjetunionens 1977 års konstitution,* (Bucknell University: Lewisburg, PA, 1996); http://www.departments.bucknell.edu/russian/const/1977toc.html
54 Leonid Ia. Gozman, Elena Grigorenko, Patricia Ruzgis, and Robert J. Sternberg, The Last Empire: A Divorce in the Family of Nations, in *Psychology of Russia: past, present, future* (New York: Nova Publishers, 1997), s. 399.
55 Richard G. Hovannisian, Etiology and Sequelae of the Armenian Genocide, in George J. Andreopoulos (ed.), *Genocide: Conceptual and Historical Dimensions* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1994), s. 111-140.
56 Robert Kushen, *Conflict in the Soviet Union: Black January in Azerbaidzhan* (Human Rights Watch, 1991), s. 7.
57 Francis X. Clines, Evolution in Europe; Russians Denied Refuge in Own Land, i *The New York Times,* 24 April, 1990
58 Donald E. Miller and Lorna Touryan Miller, *Armenia: Portraits of Survival and Hope,* (Berkley: University of California Press, 2003), s. 7.
59 *The National Statistical Service of Nagorno-Karabakh Republic,* Yearbooks: 2002-2008: Population, Stepanakert, 2010; http://www.stat-nkr.am
60 Lista över observatörer, resultat med annan information finns på *Nagorno-Karabakh Republic: Ministry of Foreign Affairs,* Refferendum: Report: On the Result of the Refferendum on the Independence of the Nagorno Karabakh Republic, Stepanakert, 1991; http://www.nkr.am/en/referendum/42
61 Public International Law and Policy Group and the New England Centre for International Law and Policy, *The Nagorno-Karabakh Crisis: A Blueprint for Resolution,* Boston, juni 2000; http://www.nesl.edu/userfiles/file/center%20for%20international%20law%20and%20policy/nagorno.pdf
62 *The Constitutional Act on the State Independence of the Republic of Azerbaijan,* Baku, 18 oktober 1991; http://www.azerbaijan.az/portal/History/HistDocs/Documents/en/09.pdf
63 Public International Law and Policy Group and the New England Centre for International Law and Policy, *The Nagorno-Karabakh Crisis: A Blueprint for Resolution,* Boston, juni 2000.
64 Ibid. Dock bör det påpekas att inget land, inklusive Armenien, har erkänt Karabachs självständighet. Man kan tycka att åtminstone Armeniens regering borde ha erkänt Karabachs självständighet som stöd för dess armeniska befolkning. Men trots att Armeniens senaste två presidenter själva är från Karabach (R. Kotcharian och S. Sargsyan) har landets regering i respekt för den pågående medlingsprocessen hos Minsk-gruppen i OSSE låtit bli att ensidigt ta ett sådant beslut och istället invänta att samtliga parter ska kunna komma överens.
65 Stuart Kaufman, *Modern Hatreds: The Symbolic Politics of Ethnic War,* Cornell University, New York, (Cornell Studies in Security Affairs), 2001, s. 49–66.
66 The State Commission on prisoners of war, hostages and missing persons, *Genocide: The Khojali genocide,* Baku, 2005; http://www.human.gov.az
67 Nagorno Karabakh Republic, The War of 1991-1994, citat från tidningen *Nezavisimya Gazeta,* 2 april, 1992.
68 *International Committee of the Red Cross,* Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949; http://www.icrc.org/ihl.nsf/INTRO/380?OpenDocument
69 ”Folkrättsexpert: ’Krigets lagar accepterar civila offer’”, *Svenska dagbladet,* 18 mars 2011; http://www.svd.se/nyheter/inrikes/folkrattsexpert-krigets-lagar-accepterar-civila-offer_6020999.svd
70 *Helsinki Watch*, Bloodshed in the Caucasus: Escalation of the Armed Conflict in Nagorno-Karabakh New York, September 1992, s. 21.
71 Holly Cartner (Verkställande direktör för *Human Rights Watch*), Svar till Armeniska regeringens brev angående staden Khojali, Nagorno-Karabakh, 23 mars 1997, Helsingfors.
72 Hayk Demoyan, Levon Melik-Shahnazaryan, *The Khojalu Case: A Special Dossier,* Jerevan, 2004; http://budapest.sumgait.info/khojaly/main.htm
73 För en rad bilder och bevis besök hemsidan *Khojaly: The Chronocle of Unseen Forgery and Falsification;* http://www.xocali.net
74 Ibid.
75 För en engelsk översättning se Ayaz Mutalibov was expatriated for truth about Khojaly, *Xocali.net;* http://www.xocali.net/EN/ayaz-mutalibov.html
76 Sedan 1992 befinner sig Mutalibov i exil och bor i Moskva.
77 Chingiz Fuadogly Mustafayev, *Committee to Protect Journalists,* 15 juni 1992; http://www.cpj.org/killed/1992/chingiz-fuad-ogly-mustafayev.php
78 Fatullaev’s Karabakh Diary (fragment), ”They Managed to Evacuate the Cattle, but not the People”, *Xocali.net;* http://www.xocali.net/EN/realazer.html
79 *European Court of Human Rights,* Case of Fatullayev v. Azerbaijan, (Application no. 40984/07), Slutgilig dom, Strasbourg, 22 april 2010; http://www.icj.org/img/CASE_OF_FATULLAYEV_v_AZERBAIJAN.pdf

80 Imprisoned journalist Eynulla Fatullayev was released on May 26, 2011, *Amnestyinternational.org;* 26 maj 2011; http://www.amnestyusa.org/our-work/cases/azerbaijan-eynulla-fatullayev?id=1181071
81 Rachel Denber och Robert K. Goldman, *Bloodshed in the Caucasus: escalation of the armed conflict in Nagorno Karabakh.* New York: Helsinki Watch, 1992.
82 Amnesty International. *Country Dossier List 1993 Europe,* DOC 32/04/94, Country Dossier List, 1993
83 UNHCR, *Resolution 822 (1993)* Adopted by the Security Council at its 3205th meeting, on 30 April 1993, Genève; http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b00f15764.html
84 UNHCR, *Resolution 853 (1993)* Adopted by the Security Council at its 3259th meeting, on 29 July 1993, Genève; http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b00f15a60.html
85 UNHCR, *Resolution 874 (1993)* Adopted by the Security Council at its 3292nd meeting, on 14 October 1993, Genève; http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b00f1684.html
86 UNHCR, *Resolution 884 (1993)* Adopted by the Security Council at its 3313th meeting, on 12 November 1993, Genève; http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b00f16520.html
87 UN, General Assembly, *The situation in the occupied territories of Azerbaijan,* New York, 25 april 2008; http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=a/res/62/243
88 Se resolutionens text och protokoll, UN, General Assembly, *General Assembly Adopts Resolution Reaffirming Territorial Integrity of Azerbaijan, Demanding Withdrawal of all Armenian Forces,* New York, 14 mars 2008; http://www.un.org/News/Press/docs/2008/ga10693.doc.htm
89 Matthew Collin, *Azeris criticised on human rights,* BBC, London, 28 juni 2007; http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6247776.stm. Central Intelligence Agency (CIA), *World Fact Book: Azerbaijan: Transitional Issues: Disputes – international,* Washington DC, 2011. Internal Displacement Monitoring Centre, *Azerbaijan: After some 20 years, IDPs still face barriers to self reliance,* Geneva, 10 december 2010.
90 Arsen Melik-Shakhnazarov, *Nagorno-Karabach: Fakta vs lögner,* på ryska; http://www.sumgait.info/caucasus-conflicts/nagorno-karabakh-facts/nagorno-karabakh-facts-14.htm; Winds of Change in Nagorno Karabakh, *Euronews,* November 28, 2009.
91 *Organisation for Security and Co-operation in Europe,* Minsk Group, Wien; http://www.osce.org/mg
92 United Nations, *Chapter XI: Declaration Regarding Non-self-governing Territories,* NewYork, 1960; http://www.un.org/en/documents/charter/chapter11.shtml
93 United Nations, *Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, Resolution 1514,* Session XV, New York, 14 december 1960; http://untreaty.un.org/cod/avl/ha/dicc/dicc.html
94 Se bland andra en artikel om azeriska parlamentets beslut om skapandet av en kommission som skulle studera processen om skapandet av dagens Armenien: Azerbaijan Parliament to Establish Commission to Study Historical Reasons of Giving Irevan to Armenia, *Trend.az,* 1 februari 2008; http://en.trend.az/news/politics/1125093.html
95 För bilder och video se *Armenica.org,* Kulturell vandalism eller våldtäkt av historien?, 25 december 2005; http://www.armenica.org/history/se/old-jougha
96 Stephen Castle, ”Azerbaijan ’flattened’ sacred Armenian site,” *The Independent,* May 30, 2006, http://www.independent.co.uk/news/world/europe/azerbaijan-flattened-sacred-armenian-site-480272.html; Sarah Pickman, Tragedy on the Araxes, i *Archaeology.org*, 30 juni 2006; http://www.archaeology.org/online/features/djulfa/index.html
97 Ilham Aliyev, All historic, cultural monuments state-protected, uttalande i *Assa-Irada*, 14 april 2006; http://www.bakutoday.net/aliyev-all-historic-cultural-monuments-state-protected.html
98 Stephen Castle, Azerbaijan ’flattened’ sacred Armenian site, publicerad i *The Independent,* 30 maj 2006; http://www.independent.co.uk/news/world/europe/azerbaijan-flattened-sacred-armenian-site-480272.html
99 American Association for the Advancement of Science (AAAS), *High-Resolution Satellite Imagery and the Destruction of Cultural Artifacts in Nakhchivan,* Azerbaijan, Washington DC, 5 december 2010; http://www.aaas.org/news/releases/2010/1208azerbaijan.shtml
100 Se bland andra Parliamentary Assembly, *Destruction of Azerbaijani historic monuments,* 22 januari 2008; http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/Doc08/EDOC11501.pdf
101 Armenian Assembly of America, *Baku-Ceyhan Energy Transportation Route through Armenia,* Washington D.C., 12 April 2002.
102 Denna åsikt har uttalats bl.a. av Azerbajdzjans president Ilham Alijev. Se citat i Emil Danielyan, House Panel Blocks U.S. Funding For ’Anti-Armenian’ Rail Link, *RFE/RL.* 15 juni 2006; http://origin.azatutyun.am/content/article/1582526.html
103 Galib Mammadov, Nagorno Karabakh Conflict: Armenia’s Victory or Nightmare?, i *Foreign Policy Journal*,

13 oktober 2011; http://www.foreignpolicyjournal.com/2011/10/13/nagorno-karabakh-conflict-armenias-victory-or-nightmare-2

104 Enes Ibrahim, 'Armenia's aggressive policies main obstacle for country's development', i *News.az*, 31 oktober 2011; http://news.az/articles/politics/47854. Se även Ilham Alijev, Karabakh's independence will never be subject of negotiations, Aliyev, i News.az, 13 juli 2011; http://news.az/articles/politics/40321

105 President of Azerbaijan, Closing Speech by Ilham Aliyev at the conference on the results of the third year into the State Program on the socioeconomic development of districts for 2009-2013, Baku, 28 februari 2012; http://en.president.az/articles/4423

106 För den kompletta texten se Minsk Group proposal ('package deal'), *Conciliation Resources;* http://www.c-r.org/our-work/accord/nagorny-karabakh/keytexts18.php

107 Minsk Group proposal ('step-by-step deal'), *Conciliation Resources;* http://www.c-r.org/our-work/accord/nagorny-karabakh/keytexts19.php

108 Minsk Group proposal ('common state deal'), *Conciliation Resources;* http://www.c-r.org/our-work/accord/nagorny-karabakh/keytexts20.php

109 OSCE, *Statement by the OSCE Minsk Group Co-Chair countries,* Muskoka, Kanada, 26 juni 2010; http://www.osce.org/mg/69515

110 Det azeriska parlamentet godkände en militärbudget för 3,1 miljarder USD, medan Armeniens årliga budget uppgick till 2,8 miljarder USD. Se *Eurasianet.org,* Azerbaijan: Baku Embarks on Military Spending Surge, Seeking Karabakh Peace, 22 oktober 2010; http://www.eurasianet.org/node/62223

111 *Euronews,* President of Azerbaijan: "Our patience also has limits", 2 februari 2010; http://www.euronews.net/2010/02/02/interview-with-ilham-aliyev-president-of-azerbaijan

112 *Asbarez,* Co-Chairs Condemn Karabakh Cease-Fire Violations, 7 september 2010; http://asbarez.com/84956/co-chairs-condemn-karabakh-cease-fire-violations

113 Den 18 mars 2011, endast dagar efter att de armeniska och azeriska presidenterna möttes i ryska Sotji och kungjorde ömsesidig vilja att respektera eldupphörsavtalet och hitta en fredlig lösning på konflikten, dödades en armenisk soldat av azeriska krypskyttar. När OSSE påbörjade en undersökning av skjutningen vägrade den azeriska sidan OSSE-observatörerna tillträde till frontlinjen. *Se Asbarez,* Azerbaijan Skips Out on Another OSCE Monitoring, 21 mars 2011; http://asbarez.com/94310/azerbaijan-skips-out-on-another-osce-monitoring/

114 Joint Statement by Presidents Sarkozy, Obama and Medvedev on the Nagorno-Karabakh Conflict, *G8 Summit of Deauville,* 26 maj 2011; http://www.g20-g8.com/g8-g20/g8/english/live/news/joint-statement-by-presidents-sarkozy-obama-and.1295.html

115 Presidents adopt joint statement in Kazan, *Tert.am,* 24 juni 2011; http://www.tert.am/en/news/2011/06/24/kazan-statement

116 Armenian, Azerbaijani Presidents' meeting in Kazan failed to become turning point- Armenia's FM, *News.am,* 25 juni 2011; http://news.am/eng/news/64567.html

117 Azeri FM: "Armenian side requires maximum concessions from Azerbaijan", *News.az,* 25juni 2011; http://www.news.az/articles/politics/39227

118 Se bl.a. Emil Danielyan, Armenia, Azerbaijan Again Fail to Agree On Karabakh Peace Framework, *Eurasia Daily Monitor,* Volume: 8 Issue: 125, June 29, 2011.

Översikt för Nagorno-Karabach

Namn: Republiken Nagorno-Karabach, även känt som Bergiga Karabach eller Artsakh på armeniska.
Huvudstad: Stepanakert.
Officiellt språk: Armeniska.
Yta: 4 400 km2 (detta inkluderar även c:a 698 km2 som är under azerisk ockupation, närmare bestämt delar av Shahumian och Getashen).
Befolkning: 141 400 (januari 2010).
Etnisk sammansättning: Armenier (95 %), ryssar, ukrainare, greker, georgier, assyrier (5 %).
Religion: Armeniska apostoliska kyrkan med andra ortodoxa, evangelister samt judar. Minoriteter: Assyrier, greker och kurder.
Flagga: Trikolor, röd, blå och orange med vita rutor.
Tidszon: GMT +4,00.
Valuta: Armenisk dram (AMD), sedan 1993.
Landskap: Överväldigande bergigt.
Klimat: mest milt och tempererat. Subtropiskt i vissa delar.
Större städer: Stepanakert, Shushi, Martuni, Mardakert, Hadrut.
Högsta punkt: Gomshasar: 3 724 m, Tskhut 3 518 m, Mrav 3 343m, Metz Kirs 2 725m.
Största insjö: Sarsang reservoir.
Floder: Araxes, Vorotan, Akera, Tartar, Khatchen.
Naturresurser: stengruvor av marmor, granit, andesit, tuff, basalt, kalksten, diabas, lersten, pimpsten och olika mineraler, speciellt zink, koppar, bly, kol, pyrit, järn och andra metaller; vattenresurser.
Regeringsform: republik med president som statsöverhuvud. Medlemmar till parlamentet väljs av 33 olika distrikt för en femårsperiod.